

**ПРОГРАМА ЗА
РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В
ОБЩИНА КОСТИНБРОД
2020-2024 г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	4
I. Ситуационен анализ	6
1. Характеристика на външната среда	6
1.1. Политически фактори влияещи на туризма	6
1.2. Икономически и социо-културни фактори влияещи на туризма	6
1.3. Екологични фактори и влияния на туризма	7
2. Характеристика на вътрешната среда	8
2.1. Селищна система и транспортна достъпност	8
2.2. Икономическа характеристика	11
2.3. Природни туристически ресурси	12
2.3.1. Географско положение и релеф	12
2.3.2. Климат	13
2.3.3. Водни ресурси	14
2.3.4. Биоразнообразие и защитени територии	15
2.4. Антропогенни туристически ресурси	16
2.4.1. Материално културно наследство	17
2.4.2. Нематериално културно наследство	19
2.5. Материално-техническа база	20
2.5.1. Материална база за настаняване и хранене	21
2.5.2. Спортни обекти и туристически атракции	21
2.5.3. Туристически маршрути	22
3. Състояние на туризма в Костинброд	25
3.1. Туристическо търсене. Профил на посетителите	26
3.2. Туристическо предлагане. Маркетинг и реклама	27
3.3. Човешки ресурси и административен капацитет	28
3.4. SWOT–анализ на туристическата среда	33
II. Стратегически цели и приоритети на програмата за развитие на туризма	35
1. Стратегически цели и задачи	35
2. Стратегически приоритети	36
2.1. Приоритет 1. Туристическо зонироване на община Костинброд	36
2.2. Приоритет 2. Създаване на имидж на туристическа дестинация	37
2.3. Приоритет 3. Подобряване на туристическата инфраструктура	38

2.4. Приоритет 4. Институционално развитие и подобряване на административния капацитет	39
2.5. Приоритет 5. Развитие на специализирани видове туризъм	40
III. План за действие	43
IV. Източници на финансиране	47
V. Мониторинг по изпълнение на дейностите, организация и контрол	48
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	51
ПРИЛОЖЕНИЯ	52

ВЪВЕДЕНИЕ

Програмата за развитие на туризма в Община Костинброд е разработена съгласно нормативните изисквания на чл. 11 и чл. 12, ал. 1 от Закона за туризма, в съответствие с приоритетите на Областната стратегия на югозападен регион, Национална стратегия за устойчиво развитие в България 2014-2030 г., Концепцията за туристическо райониране на България, маркетинговата стратегия на Софийски туристически район и съобразно задачите на Общински план за развитие и съществуващите местни туристически ресурси и потребности.

Целта на програмата е да изясни и определи туристическия потенциал и да конкретизира основните стратегически цели за развитие на туризма в община Костинброд. Програмата има за цел да допринесе за интегрирано туристическо развитие на района, предлагане на комплексен туристически продукт, насърчаване на предприемачеството, привличане на инвеститори в сектора, подобряване и разширяване на базовата инфраструктура, повишаване качеството на туристическото предлагане и за утвърждаване на Костинброд като атрактивна туристическа дестинация.

Община Костинброд няма опит и традиции в развитието на туризма към момента. Природните и антропогенните условия в общината предлагат възможности за развитие на различни видове алтернативен туризъм: планински, велосипеден, конен, културен, езотеричен, селски, риболовен, екотуризъм и др.

Разработването на Програмата за развитие на туризма в Община Костинброд 2020-2024 г. е съобразено с институционалната и нормативна рамка на страната:

- Закон за туризма
- Закон за устройство на територията
- Закон за дейностите по предоставяне на услуги
- Закон за защита на потребителите
- Закон за защита на конкуренцията
- Търговски закон
- Закон за културното наследство
- Закон за защитените територии
- Закон за биологичното разнообразие
- Наредба за изискванията към местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения и за реда за определяне на категория, отказ, понижаване, спиране на действието и прекратяване на категорията;
- Наредба за организацията на Единната система за туристическа информация (ЕСТИ);
- Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030;
- Областна стратегия за развитие на София област 2014-2020;
- Концепция за туристическото райониране на Република България.

Програмата може бъде актуализирана при съществени промени на икономическите и социалните условия в общината или при промяна на стратегически документи на по-високо ниво.

Други фактори, които могат да наложат актуализация, са промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС, както и съществени промени в секторни стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на плана. Не на последно място, актуализация следва да бъде направена, ако резултатите от междинна или последваща оценка налагат това, или ако е идентифицирана необходимост от предприемане на корекции на базата на осъщественото наблюдение на плана.

Предложението за актуализация на Програмата се разработва от отговорните длъжностни лица в общинската администрация, като при необходимост за изпълнение на задачата могат да бъдат привлечени и други вътрешни и външни експерти, създавайки Консултативен съвет по туризъм.

При актуализацията на Програмата следва да се анализира и оцени динамичното въздействие на външните и вътрешните фактори и условия върху социално-икономическите характеристики на развитието на общината и качеството на околната среда, като на тази основа се разработи по-реалистична и адекватна стратегическа рамка и система за управление и изпълнение на целите на плана до края на съответния период.

Програмата за развитие на туризма в община Костинброд е приета с Решение №по Протокол №от заседание на Общински съвет-Костинброд, проведено на2020 г.

I. СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ

Създаването на атрактивна и конкурентна туристическа дестинация изисква наличие на туристически ресурси, условия и институционална подкрепа от страна на публичния сектор за устойчивото развитие на сектора. Ситуационният анализ на туристическата среда в община Костинброд има за цел да покаже реалното състояние и неразкрит потенциал на общинския туристически продукт към 2020 г.

В основата на настоящия анализ са изследвани състоянието на външните и вътрешните фактори на средата, наличните туристически ресурси, съществуващата обща и специализирана туристическа инфраструктура, условията за туризъм, рекреация, спорт и развлечения, както и съществуващото туристическо предлагане.

1. ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ВЪНШНАТА СРЕДА

Външната среда очертава макроикономическата рамка и факторите, които влияят за развитие на туризма. В настоящия анализ са разгледани положителните и отрицателни политически, икономически, социо-културни и екологични влияния на туризма, както и някои тенденции в развитието на сектора и потребителското поведение, които влияят върху планирането на местно ниво.

1.1. Политически фактори влияещи на туризма

Развитието на туризма зависи в голяма степен от ангажираността на публичния сектор, тъй като този бизнес е твърде интегриран с другите публични услуги: водоснабдяване, електроснабдяване, интернет-достъп и комуникации, благоустрояване на населените места, състояние на транспортната инфраструктура, достъп към и до туристически атракции и обекти, чистота, здравеопазване, сигурност. Наличието или липсата на проекти, подкрепящи туристическата инфраструктура върху определена територия имат съществено значение за достъпността и конкурентоспособността на туризма. Затова и политиката на общинските власти и тяхното отношение към проблемите на сектора са сред ключовите фактори за развитието на една туристическа дестинация.

Все по-осезаема в туризма е грижата за здравето и нуждата от сигурност. Туристите избягват дестинации, които са считани за опасни. Съвременните тенденции показват, че разходите за гарантиране на сигурността ще се увеличат съществено, а индустрията ще трябва да бъде по-добре подготвена да посрещне по-гъвкаво туристическото търсене в кризисен период. В това отношение Костинброд има имидж на сравнително сигурна дестинация. Битовите престъпления, кражби, вандалски прояви, незаконни сечи и др. не представляват сериозен проблем за общината до степен това да се отрази негативно върху имиджа на дестинацията.

По отношение на местната политика, кметът на община Костинброд демонстрира политическа воля за развитие на туристическия сектор, използване на научно-изследователски подход при изготвяне на програмни и стратегически документи и готовност за целеви действия в тази посока, но все още няма назначен ресорен служител в сектор туризъм и действащ Консултативен съвет по въпросите свързани с туризма в общината.

1.2. Икономически и социо-културни фактори влияещи на туризма

Благосъстоянието и стандарта на живот на населението оказват значително въздействие върху потреблението на туристически услуги. Повишението на доходите през последните години в България е благоприятна възможност за разширяване на

туристическото предлагане, включително и в община Костинброд. Като цяло е налице благоприятна и относително стабилна икономическа среда за развитие на туризма в общината.

Социалните и културни изменения, наред с демографската криза, които динамично променят средата в България, обуславят и нова мотивация за пътуващите. Днес туристите планират своите пътешествия с цел да опознаят колкото се може повече места за колкото се може по-кратък престой, като поставят акцент върху преживяването. Този стил на туристическо потребление обуславя по-кратки, но динамични и индивидуализирани пътувания. Туристите лесно променят предпочитанията и изискванията си, търсят все по-профилирани продукти и подробна и достоверна информация за тях чрез самостоятелни проучвания в Интернет.

Съществува тенденция броят на хората в третата възраст прогресивно да се увеличава. Много от тях ще се пенсионират по-рано, ще имат по-високи доходи и повече свободно време, което да посветят на туризъм. Тази тенденция може леко да бъде забавена заради увеличаването на възрастта за пенсиониране. В този смисъл броят на опитните туристи ще нарасне с много по-бързи темпове от туристическото развитие, което ще доведе до повишаване на изискванията към качеството, комфорта и сигурността на средствата за настаняване и транспорт, изискването по по-разнообразни и качествени допълнителни туристически услуги, отговарящи на съвременните изисквания. По-търсени ще бъдат индивидуалните програми, които се провеждат извън натоварения сезон и включват релаксиращи възможности за забавление.

1.3. Екологични фактори и влияния на туризма

Всестранната човешката дейност и намесата в развитието на екосистемите интегрира компонентите на природната и социалната среда в единна околна среда. В контекста на туристическото развитие това означава, че природните дадености много често се обвързват с антропогенната среда в единен продукт.

Търсенето на активни ваканции в райони с чиста природна среда е свързано с грижа за здравето и ще формира нуждата от маршрутно-познавателни пътувания в райони със съхранена природна среда, екотуристически дестинации свързани с наблюдение на растителни и животински видове в естествената им среда, възможности за отдих и рекреация в крайградски зони, изграждане на подходящи съоръжения за активни спортове и приключения. Костинброд като дестинация със съхранена природна среда, подходяща надморска височина и параметри на климата, има предпоставки да предоставя условия за краткотраен отдих и туризъм, свързан с планински, приключенски и екотуризъм.

Влияние върху туризма ще окажат климатичните промени, както и постоянният натиск върху околната среда, оказван и от другите икономически сектори. Проблемите с водоснабдяването, наличието на твърди битови отпадъци извън местата за депониране, качеството на атмосферния въздух през зимните месеци влияят върху компонентите на околната среда и водят до сериозни екологични проблеми, които или застрашават самия туристически обект/продукт, или достигат по-големи мащаби и засягат имиджа на целия район.

Макар и слабо негативно влияние оказват някои замърсяващи производства на територията на общината. При подбора на дестинация се включват и съществени фактори като качество на питейната вода и замърсяване на околната среда. Значителен проблем са нерегментираните сметища край населените места и дерета. Недостигът на пречиствателни станции, остарялата и амортизирана ВиК инфраструктура, водеща до аварии и влошеното качество на питейната вода, които представляват проблем за

жизнения стандарт на местната общност, ще окажат неблагоприятно въздействие и върху туристическото предлагане и качеството на туристическия продукт.

Въпреки наличието на отчетените проблеми природата в община Костинброд е съхранена в добра степен и предполага възможности за туристически посещения, в съчетание с обекти на културно-историческото наследство и организиране на събитийни прояви.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА НА ВЪТРЕШНАТА СРЕДА

Община Костинброд е с благоприятно географско разположение: непосредствена близост до столицата и транспортния коридор към Република Сърбия. Допълнително предимство ще предостави изграждането на магистралата до Калотина. Природните и антропогенните ресурси, с които разполага общината, съществуващи черни пътища и пътеки, с потенциал да бъдат превърнати в туристически маршрути, съхранена природа и атрактивни полупланински и планински ландшафти, вековни дъбове и оброчни кръстове, предоставят потенциал за развитие на различни форми на алтернативен туризъм.

2.1. Селищна система и транспортна достъпност

Община Костинброд се намира в северозападната част на Софийска област и попада в обхвата на Югозападния район от ниво 2. С площта си от 254.412 km² е 12-та по големина сред 22-те общини на областта, като заема 3,59% от територията ѝ. На югозапад граничи с община Божурище, на запад с община Сливница, на северозапад с общини Драгоман и Годеч, на североизток с община Своге и на югоизток със Столична община.

В границите на община Костинброд се включват 14 населени места, най-големи от които са административният център - гр. Костинброд и кметствата с. Петърч, с. Драговищица и с. Голяновци. По-малки кметства са с. Безден, с. Богъовци, с. Бучин проход, с. Градец, с. Дреново, с. Дръмша, с. Опицвет, с. Понор, с. Царичина, с. Чибавци. Населението на община Костинброд наброява около 18 000 жители, но по неофициални данни през последните години хората населяващи гр. Костинброд и селата на територията на общината са около 35 000. Центърът на общината – град Костинброд е с тенденция на нарастване на населението, дължащо се на положително естествено възпроизводство и положителен механичен прираст.

В община Костинброд преминава една от най-натоварените пътни артерии в България II-81 „Ломско шосе“, свързващ гр.София с областите: Монтана и Видин, а също така и основна връзка с община Годеч. В южната част на общината, от северозапад на югоизток, на протежение от 10,7 km преминава участък от трасето на жп линията Калотина – София – Пловдив – Свиленград. През общината преминават частично 6 пътя от републиканската пътна мрежа на България с обща дължина 64.1 km: I-и клас път I-8 (София – Калотина) от републиканската пътна мрежа, II-и участък от 35.8 km от републикански път II-81 „Ломско шосе“ (София – Костинброд – Монтана - Лом) и III-и клас път III-811 (I-8 с. Богъовци- II-81). (Виж Приложение 1)

Преминаването на трансевропейски транспортни коридори в близост до община Костинброд, определя транспортно-географското положение като благоприятно. Също така в непосредствена близост или върху територията ѝ се очертава перспективна развръзка на важни транспортни коридори - ТК №4, №8 и №10. Тези предпоставки създават условия за бъдеща пазарна реализация на разнообразни дейности.

Най-голямото село в община Костинброд е **Петърч**, с население около 2000 жители и още толкова нерегистрирани официално. Селото е разположено в западното

подножие на Стара планина, между реките Блато и Герена, отстои на 20 km западно от София между двата големи транспортни коридора международен път София-Белград и Ломски път. Основни средища на образованието и културата са ОУ „Отец Паисий”, НЧ „Нов живот“, ЦДГ „Виолина”. На територията на Петърч функционират няколко предприятия от хранително-вкусовата, транспортната и леката промишленост. В землището на селото се намират борова горичка и езерце, немаркирана пътека към Шияковски манастир, рибарници и заливни земеделски земи, богати на биоразнообразие. Фолклорният фестивал „За пояс” и Празникът на зелето събират ежегодно хиляди посетители.

Драговищица е разположена амфитеатрално в подножието на Стара планина на около 630 м.н.в. и има около 1 200 жители, като броят им през летния сезон значително нараства. Селото е в непосредствена близост до Ломско шосе и има отлична транспортна връзка до общинския център и гр. София. Релефът е предимно хълмист, а през селото минава река Крива. Забележителен паметник е църквата „Св. Николай”. В селото функционира НУ „Отец Паисий”, където учат и децата от с. Градец, детска градина, множество заведения за хранене, магазини, здравно обслужване, аптека и др. НЧ ”Г.С. Раковски” разполага със сравнително нова материална база. Редовно се организират концерти, на които присъства освен местното население и гости от цялата община. Групата за автентичен фолклор, съставът за народни танци и танцовата школа за модерни танци гастролират на множество фестивали, от където се връщат с призови награди. Ограничение за развитието на туризма представлява замърсяващата индустрия на миннодобивният завод ”БАЛША” АД. В околностите на селото има множество оброчни кръстове, основи и останки от римско време. Има останки от римска вила в стопанския двор на селото, части от сгради и мозайки, римска канализация, които все още не са проучени. Съборът на селото е на 9^{-ти} май, когато се празнува Св. Николай Летни, изнася се иконата и се организира шествие. Гостуват състави от различни краища на България.

Село Голяновци се намира в северозападната част на Софийското поле на 15 km от София и на 2 km от град Костинброд. Най-старите сведения за селото се намират в турски регистри от XV век. В тези документи то е записано под името Голяновче. Една от легендите за името е, че то идва от „Голи връх”, намиращ се северно от селото. Културно просветна дейност развива НЧ ”Елин Пелин”, основано през 1930 г. под името „Цар Борис III”. Постоянно живеещите жители са 450. В землището на селото има артефакти от римско време, които не са проучени.

Село Бучин проход се намира на 35 km северозападно от София на път Е79 за Лом. Разположено е в проход, от който води началото си р. Козница. Селото е разположено на кръстопътя за гр. Годеч, гр. Драгоман и гр. Своге. В радиус от 3 km са разположени 11 махали, две от които са необитаеми. Има множество оброчни кръстове, като най-посещаван е този на Богородица. В с. Бучин проход е издигнат войнишки паметник в чест на падналите герои в Балканските войни. Това е единственият паметник на територията на общината със скулптурно изображение на български войник. В близост до паметника е разположена църквата „Св. Троица”. Населението официално е 97 жители, но постоянно живеещите са около 150. Има няколко заведения за хранене, включително специализиран ресторант, предлагащ рибни ястия в центъра на селото и ресторант „Балач” със 150 места и конферентна зала, където се строи и хотелска част.

Село Градец е разположено в северозападната част на Софийското поле, в Мала планина, на повече от 630 м н.в. Отстои на 25 km от София и на 10 km от Костинброд и е с население 270 души. В близост до него минава транспортният коридор, свързващ столицата с Лом. Към землището му спада и Беледие хан. Селото е заобиколено от р.

Крива, която образува добре оформен пролом със стръмни скали и откоси. Най-известните скални образувания са „Орлови скали” и „Стените”. Две са култовите сгради в Градец – църквата ”Св. Спас” („Св. Преображение”) от 1910 г. и възстановеният през 2001 г. с помощта на местните хора и спомоществатели параклис ”Св. Георги” в близост до който има чешма, пейки, закрит кът за отдых, малки планински пътеки (около 1.5 km), 14 вековни дъба и 8 оброчни кръста. НЧ „Труд и просвета” разполага с библиотека, читалня и салон. В селото има конна база с 20 коня и изградена къща за гости, която не функционира. На 9 юни се празнува фолклорен фестивал “Хайдушки ручей”, организиран от НЧ “Труд и просвета-1941г.”.

Село **Царичина** се намира на 27 km от София, в близост до с. Градец. Има приятни за отдых местности край р. Крива и махалите Сивил и Червена ябълка. Празнува се Св. Илия при параклис „Св. Илия”. На високото, в м. Червена ябълка е параклиса „Св. Георги”. Посетителски интерес може да представлява откритият параклис в махала Сивил. Има черен път до Царичина, който е в лошо състояние на места, но може да се маркира маршрут през Сивил и Бусин дол до Чибавци. Селото е известно с Царичинската дупка, в която е налят бетон, а на мястото ѝ са монтирани пейки и маса. Лятото идват туристи, носят си матраци и спят върху дупката, за да „се зареждат“.

Името на село **Дръмша** произхожда от съчетанието на друм и шашав, т.е. лош път. Селото е разположено на южния склон на Стара планина на 840 м. н. в. и на 30 km северозападно от София. Разпръснато е на шест хълма, заобиколени от широколистни гори. В землището на Дръмша има множество оброчни кръстове и останки от крепост Калето. През 60-те години на миналия век населението му е наброявало около 1000 души. В момента поради демографския срив общият брой на жителите на Дръмша и прилежащите села Понор и Дреново е около 80 души. Основни поминъци са земеделие, животновъдство и гъбарство. Предстоящ проблем за решаване е изграждането на водопровод до отдалечените махали.

Понор е разположено на 30 km от София, в полупланински карстов район, по пътя за Петрохан. Селото възниква по време на Османското владичество, като населението предимно е от семейства на хайдутите, които се опитват да избягат от турците. В селото е имало килийно училище, което е просъществувало до края на 19 век. Има останки от манастир в Понорското землище, който е бил свързан с битието на Левски.

Село **Дреново** се намира в планински район, близо до с. Дръмша. От параклиса Св. Богородица се откиват красиви панорамни гледки към Западна Стара планина, с върховете Ком и Годорини кукли. Дреново е вилна зона от 40-50 къщи на хора от други населени места, разпределено в няколко махали. Има и местни, но те са малък процент. През Дреново минава малка рекичка без име, която се впуска във водоскоци, водопади, понякога образува мочурища и езера. Пещера „Голямата темнота“ се намира край селото. Църквата свидетелства за процъфтяващо преди 30 години селище, със селски площад, мегдан и др. Срещат се изоставени къщи от кал и слама, датиращи от турско време. Характерни са били каменните зидове до 1 m, правени са примитивни кладенци, а в горите се срещат питомни джанки и сини сливи.

Село **Опицвет** се намира на 20 km северозападно от София, разположено в равнинната част на Софийското поле и има около 320 жители. В центъра на селото е разположен православният храм „Св. Неделя”, функциониращ от 1861 г. В двора му има километричен камък, указващ пътя от Калкута до Париж, и оброчни кръстове. На 1,5 km на запад от селото извира река Блато. Там е било основано някога старото село Портарево. Сега непосредствено до помпената станция има параклис и кът за отдых. Основният поминък на населението е земеделието и животновъдството. В селото е

разположена модерна конна база и известната мандра „Опицвет“, а в покрайнините му се изгражда Детски център за онкологични заболявания.

Село **Безден** има характерен карстов релеф и карстови извори. Язовир „Бистрица“ се намира в село Безден, на 14 km от град Костинброд до Безденските карстови извори и предлага много добри условия за риболов. Край изворите има беседка и място за отдих. Във водите на язовира се срещат: бабушка, бял амур, каракуда, костур, червеноперка, шаран, щука и др. Край селото има пътища към Опицвет и Богьовци, подходящи за велосипеден и конен туризъм.

Село **Богьовци** се намира след село Безден, на 12 km от град Костинброд. Общият брой на жителите е 85 души. Селото е известно с църквата „Св. Петка“, която е обявена за паметник на културата от II група с изключителна художествена стойност. Храмът е построен през 1852 г. Той е изцяло стенописван от майстори от Дебърската и Самоковската зографски школи.

Село **Чибаовци** се намира в Мала планина, на около 35 km от София. Околните на него села са Дръмша, Свидня, Царичина и Искрец, към които водят пътеки подходящи за велосипеден и маршрутно-познавателен пешеходен туризъм. В Чибаовци има културен дом с театрален салон, намиращ се в центъра. Най-високият връх край селото се нарича „Братъов камик“. Има множество гори. Общият брой на жителите е 183 души. В селото има къща за гости и ресторант.

2.2. Икономическа характеристика

Икономическото, инфраструктурното и логистичното развитие на град Костинброд създава благоприятни условия за среда за живеене и за развитие на бизнеса. Едни от най-големите фирми в България се намират на територията на община Костинброд. Структуроопределящ отрасъл е хранително-вкусовата промишленост като най-значими предприятия са: „Кока Кола Хеленик Ботълинг Къмпани България“, птицекомбинат „Джиев“ АД, „Галус трейд“, „Булагро 97“ АД, „Алдагот“ в областта на птицевъдството и производство на месни продукти; „Олинеза Премиум“ - производител на консервни продукти; „JDE България“ за производство на кафе; „Интерсион“ (Нукрема) за шоколадови изделия; „Солинекс“ АД - доставчик на логистични и складови услуги; вериги супермаркети „СВА КОМЕ“, мандра „ОПИЦВЕТ“; „Ню ойл“ и „Нива Костинброд“ АД за производство на масла и мазнини; предприятия от леката промишленост като: „Марс Армор“, „Санитекс Пейпър Продуктс“, „Тексайд България“, „Липо-Харт“, печатница „Мултипринт“ ООД, „Ролпласт“ и др. На територията на Общината се намират и складове за петролни продукти и горива: „Нис Петрол“ и „Газтрейд“. Доброто логистично местоположение и добре развитата инфраструктура са предпоставка за развитие на следиторски и транспортните услуги: „Юроспийд“, „Алба 2000“, „Марио 95“, както и лидери в строителството и пътна инфраструктура като „ГЛАВБОЛГАРСТРОЙ“, „Трейс Груп Холд“ АД, „ПЪТСТРОЙ-92“ АД, „Райкомерс Конструкшън“ ЕАД и др. Освен тези посочените фирми в община Костинброд съществуват и се развиват и редица предприятия свързани електротехническа, мебелна промишленост др.

БКС - Христо Нанев ЕООД е фирма за обслужване на общини – събиране и извозване на отпадъци, улично почистване, снегочистиране и озеленяване. ДЕПО ЗА ТБО КОСТИНБРОД е "Регионално депо за неопасни отпадъци за общините Костинброд, Своге, Сливница, Божурище, Годеч и Драгоман". "Костинброд Еко" АД е дружеството, което трябва да осигури обществената услуга законосъобразно обезвреждане на неопасните отпадъци, генерирани в общините от регион Костинброд.

Общите характеристики на повишеното търсене на съществуващия инвестиционен ресурс пряко се свързват с наличието на няколко основни фактора,

произтичащи от мястото и степента на развитие на икономическия комплекс в общината и комуникационната достъпност, която се определя от близостта до столицата.

Добре развитата инфраструктура на община Костинброд има важно локализиращо влияние при формирането на инвестиционния интерес към територията ѝ. Инвестиционната атрактивност се засилва и от мощния столичен инфраструктурен комплекс, включващ разклонен гаров ареал, летищен комплекс с развити връзки с цял свят, разгъната електроснабдителна, транспортна, газификационна и водопроводна система и др. Природните и климатичните дадености на територията и стабилните и благоприятни екологически характеристики са добри предпоставки за развитието на хранително-вкусова промишленост, зеленчукопроизводство, научноизследователска дейност.

Сравнително високото ниво на образование и наличието на квалифицирана работна сила са важно условие за една дългосрочна политика за привличане на инвеститори. Много фирми в момента са в процедура на преотреждане и проектиране. В последните 5 години на територията на община Костинброд са вложени десетки милиони евро за изграждане на производствени мощности и тенденцията е това да продължи дори в по-големи размери. Всички тези факти предполагат засилен интерес към утвърждаване и създаване на нови бизнес контакти не само в България но и в целият Европейски съюз.

2.3. Природни туристически ресурси

Природните туристически ресурси благоприятстват развитието на туризма в община Костинброд, но имат нужда от подобряване на достъпността, популяризиране и туристическа интерпретация. Те включват характерните особености на релефа (скални обзавания, характерни ландшафти, причудливи скали, каньоновидни долини и др.), благоприятните характеристики на климата, водните ресурси реки, езера, язовири, водопади, минерални води и др.) и биологичното разнообразие (редки и защитени растителни и животински видове и техните местообитания).

2.3.1. Географско положение и релеф

Релефът на общината е разделен между три височинни пояса. В северните си части той бива силно разчленен планински, а в южната си част е равнинно-хълмист. В територията на общината се включват части от Мала планина, както и части от Софийска котловина. Най-високата точка е вр. Братъов камик 1155 m (северно от с. Чибаовци). Средната надморска височина на община Костинброд е 725 m. През територията на общината протичат реките Блато, Сливнишка и Белица. От Мала планина извират притоци на р. Искър, като най-голям е Крива река, която образува къси, дълбоки проломи със скални откоси. В западната част на планината се наблюдава силно развит карст. Валежните води се губят в множество понори и дават началото на много карстови извори.

Наличието на варовици в района е предпоставка за развитие на карстови форми – кари, понори, въртопи, пещери, пропасти, карстови извори и др. Известни са пещерите около Белидие хан: Комините, Заслона, Затрупаната, Голямата дупка (Хайдушката пещера), Средната дупка, Малката дупка, Гълъбарника, Терзийската, Кривина, Сухата, Въртешката, Серпентината, Змийската, Цепката, Ситото, Коридора, Белушка и др. В землището на Градец са открити пещерите Голямата стена и Малката стена, а в района на Дреново – пропаднатата пещера Голямата темнота.

Извод: релефът като природен туристически ресурс е предпоставка за развитие на различни алтернативни форми на туризъм: приключенски (велосипеден и конен);

екстремни форми на туризъм (парапланеризъм, скално катерене, спелеотуризм); къмпингуване и други, което може да бъде стимулирано, чрез изграждане на дребномащабна туристическа инфраструктура, GPS заснемане на маршрути водещи до тях, публикуване в уеб платформа за туризъм на общината и печатни рекламни материали.

2.3.2. Климат

За формирането на климата в района на община Костинброд изключително важно влияние оказва Стара планина. Софийското поле, намиращо се в Западната (висока) подобласт се характеризира с преобладаващи умерено-континентални климатични условия. Характерна е добре изразена влажна сянка и поява на падащи ветрове от към Стара планина. Сравнително висока е средно-януарската температура – 2.6°C. Сравнително неголямата височина на релефа, малкото средногодишно валежно количество - 590 mm, значително изпарение и водопрпускливост на геоложката основа са условия за ниската стойност на отточния модул, който е един от най-малките в страната. Средната годишна температура в района е 9.7°C. Обикновено от средата на месец април до края на м. октомври се наблюдава устойчиво задържане на температурата над 10°C, със средна продължителност на този период от 170 до 200 дни.

В зависимост от изменението на температурата се наблюдават и промени в относителната влажност на въздуха. За района последната се характеризира със значителна стабилност в отделните сезони. През януари и октомври влажността е най-висока - 70-80%, а през лятото спада под 50%. Характерна особеност на температурния режим през зимата са честите и продължителни температурни инверсии. Продължителността на инверсиите зависи от синоптичната обстановка и може да е от няколко часа до няколко денонощия без прекъсване. Температурните инверсии са един от факторите за повишаване концентрацията на замърсители във въздуха и задържането им в котловината.

През по-голяма част от годината в района е характерна облачност около 6.4 бала. Валежите имат голяма роля в процесите на замърсяване и самоочистване на атмосферата. Средногодишната сума на валежите е 590 mm, като средните валежи по сезони са: пролет 155 mm, лято 179 mm, есен 144 mm, зима 112 mm. Сравнително високата сума на валежите е положителен фактор за самоочистване на атмосферата от замърсители. Това обаче намалява разсейването и довежда до значително по-високо натоварване с вредни вещества на почвите и повърхностните води. Снежната покривка се задържа около 76 дни през годината със средна височина 10-20 cm. Броят на засушаванията в продължителност 10 и над 10 дни за периода април-октомври е 4.5-5.0.

Един от най-важните климатични фактори, влияещи върху степента на разсейване на атмосферните замърсители е скоростта и посоката на вятъра и честотата на случаите “тихо време”- т.е при скорост на вятъра под 1m/sec. Особеностите на климатичните, метеорологичните фактори и релефът на района оказват съществено влияние върху разсейването на вредните вещества в атмосферата и преноса на замърсени въздушни маси от по-близко разположени или по-отдалечени райони със значителна концентриране на промишлени предприятия, от източниците от които се изпускат различни вредни вещества. Основен фактор за състоянието на въздуха в района е вятъра. Тихото време (със скорост на вятъра под 1 m/sec) е характерно за значителна част от времето през годината (над 33,7%). Средната годишна скорост на вятъра в района е 2.,9 m/sec. С най-висока средна скорост са югозападните и южните ветрове, а с най-ниска северните. Друг съществен фактор е преобладаващата посока на вятъра. От розата на ветровете става ясно, че с най-голяма честота са западните ветрове (25.7).

Извод: Специфичните биоклиматични условия благоприятстват развитието на туризма в община Костинброд. Особено голямо предимство е розата на ветровете от запад, където липсват замърсители на територия от 150 km. Този фактор обуславя изключително чистият въздух. Необходимо е обаче да се отчете, че негативно влияние оказват температурните инверсии в равнинните части на общината и липсата на снегозадържане, което в летните месеци може да доведе до безводие.

2.3.3. Водни ресурси

През територията на общината протичат реки Блато, Сливнишка и Беличка, които са едни от големите притоци на р. Искър. От Мала планина извира малки притоци на р. Искър, като най-голям от тях е Крива река. Реките на територията на общината попадат в Дунавска отточна област и оттам в Черно море. Реките са с ясно изразено пролетно пълноводие през месеците април и май, със зимен и летен минимум. На места в границите на общината се наблюдава силно развит карст. Валежните води се губят в множество понори и дават началото на различни карстови извори. В западната част на планината има силно развит карст. Валежните води се губят в множество понори и дават началото на много карстови извори. Количеството на карстовите извори се влияе силно от валежите. Едни от по-големите извори са: Безден – дебит 80 l/sec; Опицвет – 280 l/sec; Бистрица – 60 l/sec; Пустиняшка бара – 25 l/sec.

Най-голямата река на община Костинброд е **река Блато** (30 km, ляв приток на Искър), която протича през нея с горното и средното си течение. Тя води началото си от карстов извор на 1,2 km западно от селата Опицвет и Безден, на 554 м.н.в. и до напускането си на територията на общината тече в югоизточна посока през село Петърч и град Костинброд. На територията на общината тя получава своите три най-големи притоци – **Сливнишка река, Белица и Крива река**. Сливнишка река и р. Белица протичат през общината с най-долните си течения през Софийската котловина и се вливат отдясно в река Блато в източната част на град Костинброд. Крива река води началото си от Мала планина, като в началото тече в югозападна посока, а след местността Беледие хан – в югоизточна, в дълбока и слабо залесена долина. При село Драговищица навлиза в Софийската котловина, минава през село Голяновци, напуска пределите на община Костинброд и след около 3 km се влива отляво в река Блато. Карстовите води са разпространени в северозападната част на котловината (с. Балша, гр. Костинброд, с. Петърч).

Язовир “Безден” се намира в землището на с. Безден, и заема площ 134.840 дка. е въведен в експлоатация през 1958 г. Предназначението му първоначално е било за напояване. Изградена е помпена станция, водообезпечаваща 1 000 дка поливни площи в землището на село Безден. Поради намаления интерес към напояване и лошото функционално състояние на помпената станция, язовирът се използва само за риборазвъждане. Язовирът се пълни с води от карстовия извор “Безден”, разположен непосредствено до водохранилището. В района има общо 72 карстови извора с общ среден дебит 100-150 l/sec. Няма данни за наличие на свлачищни явления в района на язовира, ерозионни процеси, сипеи, оврази и др.

Язовир “Бистрица” е въведен в експлоатация през 1959 г. и общата му площ е 204,058 дка. Състои се от язовирна стена със страничен преливник, основен изпускател – водовземна шахта и водовземна тръба за нуждите на напояването, помпена станция, вододовеждащ канал. Предназначението на язовира първоначално е за промишлено водоснабдяване на завод за дървесина. По-късно се изгражда помпена станция за водоосигуряване на 1 000 дка поливни площи, а в момента се използва за риборазвъждане. Язовирът се пълни с води от няколко карстови извора, разположени непосредствено до опашката на водохранилището.

Язовир „Маслово” се намира извън регулационния план на гр. Костинброд в непосредствена близост до III район на града. Изграден е през 1968 г. и е с площ 86.934 дка. Язовирът се използва като водоем за напояване и спортен риболов. Източник на водоснабдяване е близка малка река и повърхностно отточни води.

Извод: Речните ресурси са ограничени за практикуване на водни спортове на територията на общината, но има възможности за изграждане на места за отдых и крайградски зони за рекреация. Трите язовира обуславят потенциал за развитие на риболовен туризъм. Най-подходящ за риболов е яз. „Безден”, където има развита туристичека инфраструктура.

2.3.4. Биоразнообразие и защитени територии

Биологичното разнообразие на територията на община Костинброд е изключително богато. Многообразието от билкови растения и гъби привлича интереса на местните жители и може да бъде мотив за привличане на туристи. (*виж Приложение 2*). При изпълнението на проект на общината и неправителствени организации в периода 2006-2010 г. са установени 987 вида висши растения, 250 вида пеперуди, 19 вида водни кончета (и още 20 вида вероятни), 9 вида земноводни, 10 вида влечуги, 220 вида птици, 32 вида бозайници (без прилепите), 16 вида прилепи и 165 вида гъби. Със специален природозащитен статут на територията на общината са редица видове и местообитания. (*Виж Приложение 3*)

Територията на общината наброява над 40 вида редки и застрашени от изчезване растения. Открити са находища на 3 вида български ендемити 23 вида балкански ендемити, 16 вида са включени в Червената книга на България, 14 са защитени по Закона за биологичното разнообразие, 2 са включени в световния Червен списък на застрашените растения, а 3 са представени в европейските природозащитни документи. Най-голям интерес предизвикват теснолистният божур, ниският бадем, горската съсънка, дивите орхидеи, перуники и гладиоли.

Природата на община Костинброд не е достатъчно проучена. Голяма част от територията е заета от земеделски площи на мястото на гори в дъбовия и дъбово-габървия растителен пояс. Сравнително малко са запазените диви дъбовите гори, ливади, пасищата. Наблюдава се разнообразие на редки видове растения. Флората в района е разнообразна и включва както широко разпространени растения (билки, гъби, диворастващи плодове), така и редки видове, включени в редица природозащитни документи. От горската растителност в общината се наблюдават следните представители: летен дъб, обикновен горун, обикновен габър и др. Срещат се и други представители на дървесни съобщества като цер, благун, полски ясен и т.н.

Фауната в община Костинброд е разнообразна и се отличава най-вече чрез присъствието на големия брой птици. Само в района на с. Безден са установени 192 вида птици, около рибарниците при с. Петърч – 190 вида. Голям брой от тях са включени в Червената книга на България, 5 са световнозастрашени видове, а много други се опазват от българското и международното законодателство. Сред представителите на птичия свят са голямата бяла чапла, белият щъркел, белооката потапница, блатната сова, малкият корморан, ливадният дърдавец, скалният орел, белоопашатият мишелов и др. Земноводните и влечугите в района биват 19 вида. Повечето от тях са защитени от българското законодателство – горска дългокрака жаба, късокрак гушер, медянка. Видовете земноводни, защитени на световно ниво са голям гребенест тритон, дървесна жаба и обикновена блатна костенурка. От бозайниците се срещат световнозастрашените видове лалугер и видра (в рибарниците и водоемите около с. Петърч и с. Безден). На територията на общината обитават поне 10 вида прилепи, които са 1/3 всички прилепи, които се срещат в България.

Обявени са 3 малки защитени местности по закона за защитените територии: **защитена местност "Розмаринолистна върба"** в землището на с. Бучин проход и с. Понор, с площ 181.527 дка; **защитена местност "Находище на Блатно секирче - с. Бучин проход"** в землището на с. Бучин проход, с площ 21.5 дка; **защитена местност "Находище на Гигантски живовляк - с. Бучин проход"** в землището на с. Бучин проход, с площ 69,789 дка. (Виж Приложение 4)

По инициатива на Българска фондация „Биоразнообразие“, с подкрепата на Община Костинброд, са изготвени и внесени предложения за няколко по-големи защитени местности: "Карстови извори Безден", "Беледие хан" и "Влажни ливади Раниславци", които впоследствие са отхвърлени от МОСВ.

Европейската екологична мрежа „Натура 2000“ обхваща почти една пета от територията на ЕС и представлява неразделна част и от нашия селски пейзаж. На територията на община Костинброд са разположени три защитени зони от Натура 2000, както следва:

1. Защитена зона “Драгоман” BG0000322 - обявена с решение № 122 от 02.03.2007 г. на Министерски съвет обнародвано, ДВ, бр. 21 от 09.03.2007 г., на основание чл. 10, ал. 4 от ЗБР по Директивата за хабитатите.

2. Защитена зона “Раяновци” BG0002001 - обявена със заповед № РД – 569 от 5.09.2008г., на основание чл. 12, ал. 6 във връзка с чл. 6, ал 1, т. 3 и 4 от ЗБР и т. 1 от Решение № 122 от 02.03.2007г. на Министерския съвет (ДВ, бр. 21 от 2007г.) по Директивата за птиците.

3. Защитена зона за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна “Западна Стара планина и Предбалкан” BG0001040 – приета с Решение №661/16.10.2007г. на Министерски съвет по Директивата за хабитатите.

Извод: Община Костинброд разполага с богато биологично разнообразие, което обаче не е добре проучено и това възпрепятства екотуристическото предлагане. За целите на екотуризма е необходимо да се извърши задълбочено проучване на видовото разнообразие в териториите с атрактивен ландшафт и съхранена природна среда, за да се идентифицират специализирани екотуристически локации и маршрути. Защитените територии са прекалено малки по площ и имат ограничено значение за туризма, а защитени зони, включени в европейската мрежа Натура 2000, все още не са пригодени за целите на туризма.

2.4. Антропогенни туристически ресурси

Антропогенните туристически ресурси са обекти на материалното културно наследство (недвижими и движими паметници на културата), както и културни ценности (традиции, занаяти, фолклор, кулинария) и събития с нематериален характер (т. нар. „живо наследство“), които представляват непосредствена цел за пътувания. Те са създадени от човека и притежават качества за задоволяване на рекреативни, познавателни, възпитателни, делови или развлекателни потребности, поради което привличат туристите. Най-същественото е, че след използването от туристите, тези качества обикновено се запазват - не се губят или унищожават.

2.4.1. Материално културно наследство

В Костинброд има два уникални антични паметника: **късно-римската резиденция Скретиска** (palatium Scretisca) на Константин Велики I и **пътна станция Скретиска** (Mutatio Scretisca) - първата спирка, западно от Сердика по античния трансбалкански диагонален път, както и **ранно-византийско селище Кратискара** (КРАТИСКАРА) в местността Градището край гр. Костинброд. В Античността тази

местност е била красива и плодородна в близост до топъл минерален извор и важен път, до десния бряг на р. Белица, приток на р. Блато. На терена на археологическия обект са разкрити три по-важни периода: резиденция Скретиска (IV-V в. сл. Хр.), неукрепено село, ранновизантийско укрепено селище Кратискара (*Виж Приложение 5*).

На 31 октомври 2019 г. с решение на Министерски съвет е прехвърлено правото на стопанисване и управление на Резиденция „Скретиска“ на община Костинброд. Имотът с площ над 20000 m², попада в рамките на обект **„Късноантична резиденция Скретиска, ранновизантийска Кратискара и Ротонда“** и е класифициран като археологическа недвижима културна ценност от национално значение. **Архитектурният комплекс на резиденцията е най-значителният сред известните сродни по предназначение комплекси на днешната българска територия.** Нещо повече – той е един от най-големите резиденциални комплекси, известни изобщо в Римската империя. Дължината му възлиза на около 140 m, а максималната му ширина е не по-малка от 110 m. Общата площ на археологическия обект надхвърля 20 дка. Големият разцвет на Сердика, включително и на прилежащата му “Скретиска”, се осъществява при император Галерий /293-311 г./. В църковно-политически план неговото най-велико дело, което рязко ще повлияе и върху образа на родния му град Сердика, е издаването на Едикта на търпимостта през април 311 г.

В община Костинброд се намира с. Царичина, в близост до което се намира прочутата **„Царичинска дупка“**. Множество посетители са привлечени и посещават мястото, което се е превърнало в най-голямата мистерия на съвременна България.

Античната вила “Villa Rustica” е разположена югоизточно от с. Драговищица, община Костинброд. Разкрити са напълно или частично пет помещения, но не е пригодена като туристически обект за посещения.

На територията на общината има множество оброчни кръстове. Интерес за посещение представляват някои черкви и параклиси.

Шияковският манастир “Свети Архангел Михаил” е разположен на около 14 km северозападно от гр. София и на 1 km от гр. Костинброд. Сведенията за създаването на Шияковския манастир “Св. Архангел Михаил” се губят във времето. Съществуват различни легенди за възникването му, като най-известната от тях го свързва с времето на цар Иван Шишман, а друга твърди, че съществува още от византийско време. Въпреки неуточнения му произход се знае, че е съществувал и по време на турското робство. През 1870 – 1871 г. негов игумен е личният приятел на Васил Левски от легията на Раковски Генадий Ихтимански. По негова инициатива през 1871 г. в манастира пристига Левски, където с няколко души слагат началото на Тайния революционен комитет в Костинброд. Манастира разполага с паметник на Васил Левски, рибарник, място за изнасяне на курбани, зона за отдих, чешма и предстои откриване на стаи за пренушване.

В землището на с. Петърч са открити останки от древни постройки, чието разположение и конструкция ясно говорят, че става въпрос за голям християнски комплекс. Местните жители го наричат **Петърчкия манастир**. Точното датироване на останките не е правено, но по всяка вероятност става въпрос за храм строен по времето на усиленото храмостроене около изграждането на Софийската Света гора.

Църквата „Св. св. Кирил и Методий” в гр. Костинброд и е най-голямата на територията на общината. Основният ѝ камък е положен през 1905 г., а на 24 май 1907 г. тогавашният Софийски митрополит Партений освещава новопостроения Божи дом. До църквата се намира Народно читалище „Св. св. Кирил и Методий-1890“, Първо ОУ „Васил Левски“ и новоизградената крайречна алея „Душко Душков“.

Храмът „Св. Николай Мирликийски Чудотворец“ в кв. Маслово е открит нов храм, построен на мястото на старата църква. В двора на храма има чешма. В непосредствена близост е и НЧ „Заря-1914“, кв. Маслово, детска площадка и място за отдих.

Църквата „Св. Петка“ в с. Богъовци е построена през 1852 г. и е изцяло стенописвана от майстори от Дебърската и Самоковската зографски школи. „Св. Петка“ е обявена за паметник на културата от II група с изключителна художествена стойност. Тя е ценно културно наследство за България.

Църквата „Св. Николай Чудотворец“ в с. Драговищица е обявена за паметник на културата от II група с изключителна художествена стойност. Построена е през 1887 г. с дарения от няколко фамилии. През 1903 г. е издигната и камбанария.

Църквата „Св. пророк Илия“ в с. Голяновци е построена през 1937 г. Намира се непосредствено до площада на село Голяновци, който е обособен като място за отдих.

От особено значение за историята на село Градец е бил манастирът „Св. Георги“, на чието място в момента е изграден едноименен **параклис и зона за отдих**, със стъпаловидни тераси за пикник и барбекю. Според някои сведения манастирът датира от времето на цар Иван Шишман, бил е действаща мъжка света обител. Като свидетелство за някогашния манастир, днес са останали части от две олтарни колони, поставени пред параклиса. По време на османското владичество е бил опожарен и разграбен, но според местна легенда камбаната на манастира е опазена, като е заровена в неговите околности. Местното население не забравило святото място и дълго време го почитало като оброчище, за което свидетелства старият каменен кръст зад параклиса. След време на мястото, където бил манастирът, построили параклис, който в края на XX в. вече бил развалина. Параклисът е изцяло обновен в началото на XXI век, с нов олтар и множество икони.

Църквата „Св. св. Кирил и Методий“ в с. Чибоавци е построена през 1889 г. в местността „Улицата“. Според предание тя е построена на място, където е съществувала черква преди османската власт. Над черквата има кладенец със светена вода, която никога не пресъхва. Тази вода хората са използвали за изцеление.

Църквата „Света великомъченица Неделя“ в с. Опицвет е изградена изцяло от дялан камък на варов разтвор. Построена е като еднокорабна базилика. Тържественото ѝ освещаване става през 1861 г. Стенописите са изключително добре запазени, а в двора ѝ се съхраняват километричен камък, указващ пътя от Калкута до Париж, и оброчни кръстове.

Храм „Св. вмчк Георги“ се намира в центъра на село Петърч, който е обособен като зона за отдих.

Храмът „Св. Пророк Илия“ е построен от дарители в двора на гробището в с. Безден, в началото на селото.

Храмът „Успение Богородично“ в с. Дреново се намира на най-горната точка на село Дреново, в местност заобиколена от ливади и гледка към Стара планина. В района има вековни дъбове от вида цер и оброчни кръстове.

Църквата „Св. Троица“, с. Бучин проход е със сменена камбанария от 2016 г. Църквата се поддържа от местното население и кметството на с. Бучин проход.

Заводите на Никола Чилов са с потенциал за съвременна експозиция за част от Индустриалната история на България. Търговските марки и мащабите на индустриалното производство като български традиции в модела за "социален капитализъм" от миналия век са с възможности за интерактивен музей по аналогични артефакти като в Габрово, Варна или Ямбол. С една амфитеатрална сглобяема

конструкция с покрив и възможности за спортни и културни събития, много функционално използване, близо до жп гарата и на 10 km от метростанция Обеля.

На територията на община Костинброд има редица войнишки паметници: паметник в памет на загиналите от община Костинброд в национално-освободителното движение и войните, в центъра на гр. Костинброд; паметна плоча на загинали във войните 1912-1913, при южната стена на храм „Св. Св. Кирил и Методий“ – I район; паметник-скулптура на жители на с. Бучин проход, загинали във войните 1912-1913 и 1915-1918, в края на селото посока пътя за пр. Петрохан; мемориален комплекс на загиналите във войните жители от с. Драговищица, в центъра на селото; паметници на загинали във войните 1912-1913 и 1915-1918 и Отечествена война в селата Опицвет, Безден, Петърч, Чибавци и Безден.

Извод: Община Костинброд разполага предимно с религиозни обекти на материалното културно наследство (черкви, параклиси, оброчни кръстове) и по-малко археологически и исторически. Малка част от тях обаче са достатъчно атрактивни и достъпни за туристите. Необходимо е общинското ръководство да предприеме мерки за включването им в тематични туристически маршрути, подобряване на достъпността и функционирането им, за да станат привлекателни за потенциални посетители. Значителен потенциал за развитието на културния туризъм в перспектива представляват археологическият комплекс Скретиска и находките от римско време край с. Драговищица. Шияковският манастир е предпочитано място за грайградски отдиш за жителите на Костинброд и региона и може да привлича и външни посетители. Потенциал за езотеричен туризъм има в с. Царичина, но за целта са необходими по-сериозни инвестиции, облагородяване на района, създаване на лека туристическа инфраструктура и обвързване с истории.

2.4.2. Нематериално културно наследство

Много от формите на нематериалното културно наследство – характерни обичаи, обреди, вярвания, художествено-изпълнителско изкуство, кулинарни традиции и други се проявяват по време на религиозни и светски празници. Те се съхраняват и изпълняват от местното население, както и от фолклорни и самодейни групи за провеждане на обредни ритуали към читалищата в Община Костинброд. Всички села са запазили традицията да организират ежегодни селски събори.

Най-мощното събитие от културния календар на общината е тридневният **международен фолклорен фестивал „Шопски наниз“**, чиято цел е да популяризира българския фолклор, да опазва и съхранява фолклорните традиции и обичаи, да спомага за развитието на любителското фолклорно творчество, да стимулира дейността на културните и образователни институции в посока на изучаване и развитие на българския фолклор, както и да насърчава изучаването на фолклор от шопската фолклорна област.

Атрактивни фолклорни фестивали с участие на състави от страната и чужбина, привличащи над 1000 посетители, са още **фолклорен фестивал „Хайдушки ручей“** в с. Градец и **фолклорен фестивал „За пояс“** в с. Петърч.

Традиционно в повечето населени места се празнуват Йордановден, Бабинден, Осми март, Ден на детето, Коледни и Новогодишни чествания. Богат културен календар имат общинският център гр. Костинброд и с. Драговищица.

Своеобразен празник привличащ над 1000 посетители годишно е **Празникът на зелето** в с. Петърч, който се провежда ежегодно през м. октомври.

По-значимите събития от културния календар на община Костинброд, с потенциал да привличат туристи, са изброени в *Приложение 6*.

Традиционни чествания, свързани с патронните църковни празници са съхранени на територията на цялата община. По начина на честване **празниците биват общи и семейни**. Общите празници се честват по един и същи повод, по едно и също време и обичаите свързани с тях са еднакви за цялата страна. Семейните са свързани с живота на отделното семейство: раждане, сватба, погребение.

Сред най-характерните обичаи са **топене на пръстени и сурвакане** на Васильовден, Йордановден и Ивановден, свързани с ваденето на кръста и къпането на момите за здраве и късмет през годината. На Бабинден бабите не работят, идват на гости зетьове, снахи и внуци, носят подаръци, а най-младия ги къпе за здраве. На 10 февруари се празнува традиционно Чуминден – празник на пчеларите. Великденските празници, Поклади, Тодоровден („Конски Великден“) са на особена почит, както и Лазаровден, Цветница, Коледните празници и празниците на светци – Гергьовден, Св. Св. Кирил и Методий, Спасовден, Илинден и др.

Културните институти спомагат за съхранение на духовността и развитие на местната самодейност. В община Костинброд функционират 10 читалища, 3 от които са разположени в общинския център. В останалите населени места читалища има в Безден, Опицвет, Петърч, Градец, Драговищица, Голяновци и Чибаовци. Към някои от читалищата функционират и библиотеки, а в салоните им могат да се провеждат разнообразни събития. Активната читалищна дейност и сравнително добрата материална база са предпоставка да обогатяване съдържанието на публичните прояви в отделните населени места в общината. Стимул за развитието на читалищната дейност, включително с насоченост за привличане на външни публики, е извършването на неотложни ремонти, където е необходимо. Като пример може да се посочи читалището в с. Опицвет, което въпреки лошото състояние на материалната база извършва активна читалищна дейност.

Изводи: Община Костинброд разполага с богат културен календар и съхранени традиции, които са предпоставка за развитие на събитийен туризъм. За целта спомага читалищната дейност и активната подкрепа от страна на общината. Най-значимите културни прояви са фестивалите „Шопски наниз“, „Хайдушки ручей“, „За пояс“ и Празникът на зелето. Потенциал за развитието на туризма представляват някои традиционни чествания, които са съхранени автентични и могат да служат за допълнение на съдържанието на съществуващи туристически продукти.

2.5. Материално техническа база

Материални ресурси са основно звено в процеса на създаване, реализация и потребление на туристическия продукт. Те са и важно условие за усвояване и комерсиализация на туристическите ресурси и същевременно генератор на голяма част от стратегическите проблеми и управленски решения в рамките на дейността на туристическото предприятие. Материалната база на туризма може да се определи като съвкупност от материални услуги за производството и реализацията на основни и допълнителни услуги за задоволяване на потребностите на туристите във връзка с пътуването до и пребиваването им в туристическото място. Основната функция на материалните ресурси е осигуряване на условия за производство, реализация и потребление на туристическия продукт. Конкретната реализация става с помощта на различни елементи на материалната база сгради, машини, съоръжения, обзавеждане, оборудване, пътища, ВИК, комуникации. Туристическата инфраструктура включва достъп и комуникации до туристическото място, водоснабдяване, канализация, градоустройство и архитектурен облик. Туристическата супер-структура включва сградите на заведенията за пребиваване, хранене и развлечения, туроператорските и посредническите предприятия, здравните и спортните центрове.

2.5.1. Материална база за настаняване и хранене

На територията на община Костинброд са категоризирани три места за настаняване: 1 хостел в гр. Костинброд, 1 къща за гости в с. Драговищица и 1 вила в с. Дреново. Некатегоризирани къщи за гости има в селата Чибаовци, Богьовци и Градец, като къщата за гости в с. Градец не функционира. Хотел „Елит” в гр. Костинброд също не фигурира в регистъра на местата за настаняване и заведенията за хранене в община Костинброд (*справка към дата 27.03.2020 г.*).

Категоризирани заведения за хранене и развлечения на територията на общината са общо 50 (*справка към дата 27.03.2020 г.*). Двадесет от тях представляват питейни заведения, 14 заведения за бързо обслужване, 8 ресторанта, 5 кафе сладкарници и 3 бара, като по-голямата част от тях са в гр. Костинброд. По едно категоризирано питейно заведение има на територията на с. Петърч и с. Безден; по едно заведение за бързо обслужване в с. Петърч, с. Дръмша и с. Градец, по две в с. Петърч и с. Опицвет, 1 кафе сладкарница в с. Драговищица. Ресторант „Балач”, който е разположен в покрайнините на с. Бучин проход и разполага с плувен комплекс и конферентни зали е притегателно място за туристи. Предпочитани и привлекателни места за хранене са ресторанти „Нива”, „Ра”, „Червиляка”, ресторант-пицария „Навона” в гр. Костинброд, рибният ресторант в с. Бучин проход, ресторант „Искра” в Чибаовци.

В близост до с. Беледие хан, в долината на р.Крива река, Софийска планина се намира хижа „Люляка”. Изходни пунктове са с. Градец и с. Беледие хан. Хижата представлява двуетажна сграда с капацитет 23 места с вътрешни санитарни възли. Сградата е водоснабдена, електрифицирана, отоплението е с печки на ток и твърдо гориво. Разполага с туристическа кухня и столова. Пътят до хижата е асфалтиран и в сравнително добро състояние. По каньоновидната долина на Крива река може да се достигне до с.Дръмша и с. Чибаовци.

Изводи: Местата за настаняване не са достатъчно, което се явява сериозен ограничителен фактор за развитието на туризма. Освен това те не са разпределени равномерно в общината, част от тях не са категоризирани или не отговарят на съвременните изисквания на туризма, което затруднява работата с туроператори и тревел блогъри. Заведенията за хранене и развлечения са разнообразни, но също така са неравномерно разпределени, като част от тях, особено в по-малките населени места, не функционират оптимално. Консолидираният общински регистър има нужда да бъде актуализиран и да се повиши събираемостта на туристическия данък.

2.5.2. Спортни обекти и туристически атракции

На територията на община Костинброд има два стадиона, които се поддържат и са в добро състояние. **Стадион „Белица”** разполага със спортна зала, която се използва от спортен клуб по художествена гимнастика и спортен клуб по борба. В спортната зала при лошо време се провеждат и междуучилищните спортни игри. **Стадион „Бенковски”** се намира в кв. „Маслово” и се използва като тренировъчна база за футболистите от Общинския футболен клуб (ОФК) "Костинброд -2012" и лекоатлетическия спортен клуб "Фортуна". Стадионът разполага с лекоатлетическа писта. В селата Безден, Петърч и Драговищица има стадиони в не особено добро състояние, където тренират местните футболни клубове. Има изградени спортни съоръжения на открито в няколко населени места, както следва: игрища в с. Голяновци, с.Петърч и гр. Костинброд, фитнес съоръжения в гр. Костинброд, с. Богьовци и др. Предстои изграждане на игрище от закрит тип „Балон” към стадион „Белица” и едно открито в с. Безден. На територията на община Костинброд има също така 3 конни

бази, които предоставят възможности за конен спорт и конен туризъм, но все още не са достатъчно развити като туристически обекти.

Конезавод и конна база „МСВ Изови” – с. Опицвет отглежда, развъжда и работи само с коне от породата Тракенер. На разположение са: конюшни с 90 просторни и светли бокса, баня за коне, падоци, покрит ринг за обучение и тренировка на млади коне, закрит манеж по европейски образец – с размери 20/60 m, с 80 седящи места за зрители, с настилка от кварцов пясък и синтетика и открит пясъчен плац. „МСВ Изови“ предлага пансион за коне: гледане и хранене с меню по избор на клиента с възможност за обучение и тренировка на коне. Уроците по езда за любители и професионалисти се осъществяват по немска система, според нивото на умения на ездачите, с възможност за полска езда сред красивата природа по разнообразни маршрути в района на с. Опицвет. Учебните коне от породата Тракенер са 12. За децата под 6 г. се предлагат разходки с понита. Базата разполага с модерен и богат амуничник, съблекални и бани за клиенти. Комплексът предлага ресторант с камина за зимния сезон и с голяма лятна градина с барбекю през летните дни и домашно приготвени гозби и деликатеси. Възможност за организиране на семейни празници, детски рождени дни с игри на открито и фирмени партита.

ККС „МСВ Опицвет“ е член на БФКС и с редица успехи в дисциплината прескачане на препятствия, със състезател от клуба в националния отбор, участник в европейски турнири. През 2015 г състезателят на клуба Венцислав Изов завоюва златен медал и титлата „Балкански шампион” в категория – юноши.

Клуб по конен спорт „Фаворит” развива дейността си на територията на конна база в село Богьовци. Конната база разполага с почти 30 дка зелени площи за учебно-тренировъчната дейност, възможност за отглеждане на още коне в големи, светли боксове, с достатъчно тревни падоци и движение на открито. Конете се използват както за развъдна дейност, така и за обучение на начинаещи ездачи, за спортни състезания, също и за езда в полето и любителска езда.

Клуб по конен спорт „Елит” развива дейността си на територията на конна база в с. Градец. Конната база разполага с всички необходими условия за целогодишна подготовка на спортни коне и любителска езда: 20 бокса – 3 m x 3.5 m, 4 бокса - 3.5 m x 4m - подходящи за майки с кончета. При желание от страна на собственика, конете могат да бъдат обучавани за състезателни или любителска езда. Клубът предлага също комплексна услуга „пансион за коне”, която включва цялостното отглеждане и грижи за коня: самостоятелен бокс с автоматична поилка, ежедневно почистване на бокса и свободно пускане в падог, храна, обезпаразитяване и ваксинация.

Изводи: Община Костинброд не разполага с достатъчно спортни бази, които да привлекат външни посетители с цел спортен туризъм (като участници в спортни състезания и спортно-развлекателни дейности или като зрители). Стадионите и спортните съоръжения на открито са по-скоро с местно значение и се използват за тренировки на спортните клубове и от любители на територията на общината. Конните бази са със значително по-голяма насоченост към конен спорт, отколкото конен туризъм, но имат потенциал за предоставяне на комплексни услуги. Най-перспективен обект е конна база „МСВ Изови”, където освен предоставяните услуги, се строи хотел, който по проект трябва да бъде приведен в експлоатация през 2022 г.

2.5.3. Туристически маршрути

Община Костинброд разполага с голям потенциал за разработване на интересни туристически маршрути за велосипедни, конни и пешеходни туристически преходи. Сега съществуващите имат нужда от подобряване на прилежащата туристическа

инфраструктура, цифровизация (GPS заснемане) и популяризирането им в интернет, чрез общинска уеб платформа за туризъм, както и в специализирани брошури, интернет страници и канали за туризъм.

По време на извършени теренни проучвания бяха идентифицирани следните **туристически пешеходни маршрути:**

1) Около хижа Люляка:

- пътека между Беледие хан и хижата. Най-добре е да започва от разклона за Беледие хан. Препоръчваме да се възстанови пряка пътека от платото до хижата, която е стръмна и може на места да има нужда от дървени стълбички;
- пътека от хижа Люляка до параклис "Св. Георги" в с. Градец (през вр. Пупуко 851 м.н.в. и вр. Лиляк 957 м.н.в.);
- пътека от хижа Люляка до ловния бивак (място за пикник) край р. Крива под с. Чибаовци. Има нужда да се прочисти покрай реката, като продължение на пътеката до беседката и детския кът, по левия географски бряг. Има възможност за пикник на десния бряг. Там реката е плитка и може да се направи брод;
- поддържане на пътеките до пещерите и скалите за катерене, както и до беседката и детския кът. Необходим е ремонт и поддръжка на мостчето и беседката.

2) Около с. Градец, с. Царичина и Чибаовци:

- пътека (горски път) между параклис "Св. Георги" и с. Царичина (през вр. Влашко бърдо 949 м.н.в., без влизане в селото)
- пътека между параклис "Св. Георги" и ловния бивак край р. Крива под с. Чибаовци;
- разходка в планините Мала и Софийска от село Царичина – река Язовски Дол – местност Цветкова Ливада – махала Бусин Дол – махала Брего – местност Найденова Кошара – Бачов Връх – махала Еремие – махала Церецелски Ханчета – връх Звънил – местност Говедарника – махала Ширината – махала Мината – махала Марковци – местност Мъртвината – махала Червена Ябълка – село Царичина;
- пътека от с. Царичина до с. Драговищица (по Кашик дере, покрай вр. Манчо 977 м.н.в. и вр. Попов връх 737 м.н.в.);
- пътека от с. Царичина до с. Балша (Община Столична, район Нови Искър)
- пътека от с. Царичина до с. Кътина (Община Столична, район Нови Искър) - това може би е по-дълъг туристически маршрут, но ще обогати туристическото предлагане. Може да се мине през Ловен дом "Кътина" и от там да се слезе и в с. Владо Тричков, на жп линията София- Своге;
- пътека от с. Царичина - махала Бусин дол - до с. Церецел или до с. Владо Тричков (община Своге);
- пътека от махалите на с. Царичина, през билните части на планината до с. Драговищица;
- пътека от с. Царичина - махала Цървена ябълка - до с. Церецел (община Своге) и оттам на гара Томпсън на жп линията София- Своге. Възможен е и директен преход от Червена ябълка до гр. Своге. (Виж Приложение 7)

3) Около с. Дреново:

- пътека (маршрут) от чешмата в центъра на селото до параклис "Св. Богородица", оброчните кръстове и вековните дъбове, и обратно до същата чешма;
- втори вариант на горния маршрут: слизане към местността Раниславици (покрай друга чешма, която е възстановена по проект). На Раниславици има ресторант с езерце, може да се предвиди и разходка до губилището (карстов феномен, където водата изчезва в голяма дупка);
- пътека от с. Дреново до с. Искреца (малко по-дълъг туристически маршрут).

Община Костинброд разполага с потенциал за развитие на велосипедни маршрути, но в момента не разполага с целенасочено създадени такива. Възможностите са в конфигуриране на шосейни и планински маршрути, както и комбинация между тях. При разработването им е необходимо да бъдат заложени критерии за избор им, като: дължина на трасето; тип – лъчеви и кръгови; степен на сложност (такива подходящи за хора с ниска подготовка, семейства и деца); ниво на развитие на основната и съпътстващата инфраструктура – достъп до места за почивка, възможности за хранене, нощувка и други); съчетаване с посещение до интересни места свързани с културно-историческото наследство и други. Една от слабостите е липсата на местен вело-клуб, който да предлага организирани преходи.

В момента в община Костинброд няма известни в интернет планински вело-маршрути. Примерни шосейни вело-трасета могат да бъдат развити в самия град Костинброд и Петърч (шосейни), в района на селата Опицвет, Безден, Богъовци, Дреново, Царичина и Чибоавци (шосейни и в комбинация с части планински маршрути). Възможно е да се обособи два типа предлагане за велосипеден туризъм: вело-туринг (предимно по асфалт) и крос-кънтри (предимно по горски пътища), както следва:

А. Вело-туринг

- 1) (София -) Костинброд - Петърч - Опицвет - Безден - Богъовци - Беледие хан - х. Люляка (- София)
- 2) (София-) Костинброд - Шияковски манастир - Драговищица (- Балиа - София, или Голяновци - Мрамор - София)
- 3) (Своге -) Чибоавци - Беледие хан - Опицвет (- Сливница) , описание на маршрута тук: <http://velotouring-bg.org/routes/svoqe-slivniza/>
- 4) (Божурище -) - вила Скретиска - Костинброд - Безден (язовир, рибарници) - и обратно, примерен трак тук: <http://velotouring-bg.org/?ddownload=4544>
- 5) (Нови Искър - Кътина - Балиа -) Драговищица - Петърч - Опицвет (- Сливница) - и обратно , примерен трак тук: <http://velotouring-bg.org/?ddownload=4542>
- 6) (Драгоман - Годеч -) ресторант Балач - Костинброд (- София)
- 7) (Драгоман - Драгоманско блато - Големо Малово - Цръклевици -) Бучин проход (- Искреца - Своге)

Б. Крос-кънтри

- 1) дълъг маршрут София - Балиа - Царичина (евентуално отбивка до х. „Люляка”) - Чибоавци - Дреново - Искреца – Своге;
- 2) хижа „Люляка” - Дреново - с. Искреца – Своге;
- 3) Драгоманско блато - Големо Малово - Безденски извори;
- 4) Велосипеден маршрут с. Царичина – махала Бусин дол – местност Червена ябълка – с. Чибоавци и обратно (Виж приложение 7).

Изводи: Инвестирането в развитие на цялостна мрежа от пешеходни, велосипедни и конни маршрути на територията на общината е по възможностите на

Община Костинброд, като заинтересована страна да демонстрира интегриран подход при насърчаването на алтернативни форми за придвижване за местната общност и привличане на туристи от София и околностите. По този начин ще се създадат условия за съвременни форми на пешеходен и велотуризм и насърчаване на нови услуги (наем на шосейни и велосипеди за планински преходи, конни преходи). Необходимо е да се положат усилия за сътрудничество със съседните общини, най-вече Драгоман, Своге и Столична община с цел предлагане на общи пешеходни и велосипедни маршрути и създаване на регионален туристически продукт. Необходимо е също така да се извърши обследване, за да се установи доколко част от изброените пешеходни маршрути са подходящи за планинско колело, както и GPS заснемане, създаване на профил на маршрутите и предписания за тяхната туристическа интерпретация: указания за извършване на маркировка, изработване и монтиране на информационни табла, изграждане на лека туристическа инфраструктура (стълбички, парапети, кътове за отдых и др.), където е подходящо и има необходимост.

3. СЪСТОЯНИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА КОСТИНБРОД

Направеният ситуационен анализ показва, че община Костинброд има потенциал да развива някои от алтернативните видове туризм, които обаче ще се предлагат най-често като комплексни пакети, с преобладаващи елементи от една или друга форма на селски, религиозен, фестивален, езотеричен, екотуризм, планински, пешеходен, конен, велосипеден, скално катерене и др.

Алтернативният туризм е съвременен отговор на потребителското търсене, изискващо индивидуална организация на пътуването, алтернативни форми на обслужване, потапяне в автентична среда, непосредствен контакт с местното население, традиции, култура, обичаи, специфична храна и напитки. Формите на алтернативното туристическо пътуване са две: организирана и неорганизирана. Туристите предприемащи алтернативни пътешествия обикновено пътуват индивидуално или са организирани в малки групи. Те са любознателни, значително платежоспособни, с висока обща култура и очакват да научат повече за посещавания район, страна и нейните жители по време на своята ваканция или да задоволят свои хоби интереси. Предпочитани дестинации са планинските и селски райони, по-малко познати и некомерсиални обекти и туристически зони, характеризиращи се със собствен облик, автентична култура и съхранена природа. Туристическите програми обикновено включват разнообразни дейности, които не увреждат околната среда и не накърняват морала на местните жители. Основни доставчици на услуги са собственици на семейни хотели, къщи за гости, хижи, манастири, планински водачи, занаятчии, аниматори, коняри и др.

Алтернативните туристически продукти обикновено са свързани с настаняване в непретенциозни хотелски обекти, като стаи и къщи за гости, но с всички съвременни удобства на самостоятелни санитарни възли, кът за хранене с обичайни местни ястия и напитки, така че посетителят да се потопи в живота и бита на местното население.

Някои от най-типичните проблемни условия и фактори, свързани с организацията на алтернативни туристически пътувания могат да се свържат с обстоятелства като това, че:

- По-малкият брой на участниците в едно алтернативно пътуване и спецификата на техните интереси налагат по-диференциран подход към туристическото им обслужване.

- Повечето от туристическите обекти и забележителности, представляващи интерес за посещения на любители на алтернативните пътувания, са от различни сфери на обществения живот. Това, принципно налага координация на действията на публичните и частни структури, както и на туристическите предприятия участващи в самия процес на обслужване.

Така например, при маршрутно-познавателните пътувания се посещават обекти от различни сфери като музеи, изложбени зали и галерии, театри и концертни зали, културни паметници и исторически места, природни забележителности и спортно-технически съоръжения, заведения за развлечения и хоби забавления и много други. Повечето от тези атрактивни места са съобразени с интереса и на местните жители и имат специфичен режим на функциониране.

3.1. Туристическо търсене. Профил на посетителите

Според националната статистика, пътуващите в България туристи са териториално концентрирани – около 44% от пътуванията се осъществяват от жители на столицата, живеещите в Южен централен район (най-вече пловдивчани) реализират около 17% от пътуванията в страната, а живеещите в Североизточен район – 14%. Най-малко пътуват жителите на Северозападния и Северния централен район. Поради липса на статистически данни от общината може да се допусне, че пренощуващите в Община Костинброд лица следват националната тенденция: преобладаващите нощувки са реализирани от жители на столицата. Туристите, биха били привлечени в община Костинброд можем да групираме по следния начин:

1) **Пътувания за почивка** в селска среда най-вече през уикендите на топлото полугодие, националните празнични дни и краткотраен летен отид в ограничени на брой места за настаняване, като ползват миксирани туристически продукти, базирани на потапяне в местния бит и традиции, ползване на екологично чиста храна, специфична кухня и местни специалитети, опознаване на социализираните обекти на историческото наследство в общината, разходки из полупланинската територия, яздене на коне, каране на велосипеди. Ограничаващ фактор е липсата на достатъчно места за настаняване.

2) **Посещения на събитийни прояви:** Международен фолклорен фестивал „Шопски наниз”, Празник на зелето, Фолклорен фестивал „За пояс”, „Хайдушки ручей” и др.

3) **Посещения в църкви и манастири:** това са част от по-мощабни пътувания на индивидуални туристи и групи, както и на едnodневни ученически посещения.

4) **Посещения на Белидие хан за участия в учебни практики** – Белидие хан е традиционно място за провеждане на студентски практики по дендрология на студенти от Лесотехническият университет, практики по скално катерене за пещерняци, учебни практики по ботаника на студенти от Биологическия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски”.

5) **Любители на планинското колоездене и конната езда.....**

Най-същественият пазар за туристическите продукти на община Костинброд е в гр. София. Тези потенциални целеви групи имат висока покупателна способност и подчертан интерес към пътувания извън столицата в уикендите и националните празници. Целите им на пътуване са свързани с досег със съхранения природа, чист въздух, възможност за краткотраен отид и преживявания в чиста среда, съчетание на природа и култура, с посещения на културни забележителности.

Профилът на българския турист според последните национални изследвания се характеризира със следните характеристики:

- туристи в трудоспособна възраст, търсеци почивка и възстановяване;

- семейства и групи (семейства и приятели), търсещи сигурност и гаранция за качество;
- туристи, пътуващи извън активните сезони – уикенди и празнични дни;
- активно търсещи туристи, гъвкави в избора си, със собствено мнение, организиращи пътуването си сами и склонни да комбинират няколко вида туризъм;
- туристи с по-висок образователен ценз и интелектуално ниво, търсещи задоволяване на допълнителни потребности и очакващи допълнителни продукти в различните видове туризъм;
- хора, свързани с природата и екологичния начин на живот, с изисквания към целесъобразното използване на природните ресурси и използване на устойчив туризъм;
- активни в глобалната мрежа и ползващи електронни услуги, нови технологии (мобилни);
- хора със собствени имоти или почиващи при близки със собствени имоти, склонни да комбинират пътуване с цел „селски туризъм” с друг специализиран вид туризъм (планински, еко, културен, спа, лов и риболов).
- търсачи на „иновативен туристически продукт” - съчетаването на стандартна услуга със специфичен продукт, отговарящ на интересите на туриста – спорт, традиции, природа, храна, музика, култура.
- хора с туристически опит, който им позволява да оценят стойността на туристическите услуги и да изберат най-доброто съотношение цена-качество, защото в повечето случаи изборът е ценово мотивиран.
- посетители с претенции, които са по-информирани за продукта като цяло и за предлагането в съответната туристическа дестинация, знаят, че участват в един пазар на предлагане, а не на търсене, което ги превръща в много гъвкави по отношение на потребителските критерии и непостоянни при вземането на решения.
- изкушава се от различни ежедневни дестинации, продукти и приключенски пътувания с къси маршрути.
- търси повече престой сред природата, приключение, екзотика, риск и спорт, наред с класическите продукти – отдых, култура и кулинария.
- желае да установи нов и контакти с местното население, иска да бъде добре посрещан и приет, да съкрати дистанцията и да общува с хора от различни райони.
- използва повече на брой и по-разнообразни информационни източници, но преди всичко Интернет, за да планира и вземе решение за туристически пътувания.

3.2. Туристическо предлагане. Маркетинг и реклама

Предлагането на туристически продукти за територията на община Костинброд се извършва от индивидуалните им доставчици, като рекламата е много слаба дори в Интернет. Общото представяне на туристическите възможности на общината е хаотично и ограничено по обем и във времето. За да бъде постигнато по-значително нарастване на пътуванията в общината е необходимо целево да се насочи ресурс за подобряване на туристическото предлагане към отделни потенциални пазари.

Броят на местните предприемачи в общината, насочили се към туристическия бизнес е ограничен. Поради сравнително добрата заетост на населението в местната икономика не се наблюдава интерес към създаване на малки семейни бази за настаняване, или заделяне на част от неизползвана в даден момент жилищна площ за туристическо отдаване.

Туристически атракции не са достатъчно разнообразни и привлекателни като туристически обекти, тъй като:

- не са достатъчно атрактивни в сравнение с други подобни в по-широкия регион и страната;

- съществуващите туристически обекти не функционират добре или не функционират изобщо, не са социализирани и достъпни за посещения или не са достатъчно привлекателни сами по себе си към съвременния интерес на пътуващите, например: църквите в селата; конната база в Опицвет развива предимно конен спорт и ограничено конен туризъм; при Шияковски манастир не е съхранено почти нищо автентично, преобладава усещането като място за отдых, отколкото православен храм и др.

- загубили са функцията на туристически обекти като Безденски карстови извори, където туристическата инфраструктура е изцяло за смяна;

- липсват достатъчно на брой атрактивни, специално организирани събития, за насочване на туристически пътувания към общината;

- не е цялостна и достъпна интернет и печатната реклама, която да предоставя информация за туристическите обекти – тяхната достъпност, отдалеченост от града, както и налични услуги около тях – за хранене и др. Съществува и **печатна реклама**, представяща част от наличните атракции (обща брошура за Костинброд, брошура за Шияковски манастир), но липсва комплексно представяне на дестинацията.

- Не се промотира комплексно онлайн Костинброд като туристическа дестинация, с добре организирана и цялостно представена информация за туристическите обекти – тяхната достъпност, отдалеченост от града, както и налични услуги около тях – за хранене и др.;

- не се използват пълноценно националните и регионални медии при промотиране на събитията от културния календар на община Костинброд;

- общината не участва в **туристически борси** и имиджови събития, което ограничава възможностите за създаване и поддържане на бизнес контакти с браншови организации и туроператори, презентация на туристическия ѝ потенциал и ключови туристически обекти и събития, както и позициониране сред основните ѝ конкурентни дестинации;

- в общината не функционира **Туристически информационен център** и местното население няма специално отношение към забележителностите в общината, като към възможност за привличане на гости към града и района.

Една от целите при развитието на туризма в община Костинброд трябва да бъде свързана с ползите за местните общности. Идентифициране на участниците в туристическото предлагане и оказването на институционална подкрепа от страна на общинската администрация. Условието в общината и ограниченията свързани с недостиг на специализирана туристическа инфраструктура и ресурсен потенциал не предразполагат развитието на масов туризъм, но предоставят възможности за развитие на отговорен туризъм в съответствие с посочените световни тенденции, изцяло в контекста на устойчивото развитие.

Необходимо е да се използват пълноценно вътрешните канали за комуникация на община Костинброд: общински вестник, институционален сайт и фейбук страница на общината и др., както и да се създаде отделен туристически портал и туристическа фейсбук страница, youtube канал и др., а информацията, която се публикува да бъде обвързана със спецификата и публиките на съответните канали за комуникация.

Община Костинброд е известна предимно като индустриален район, с птицекомбината, животинския и зеленчуковия пазар. Туристическите ресурси и условия не са достатъчно популярни и познати. Утвърждаването на общината като атрактивна туристическа дестинация е свързано с изграждане на имидж и утвърждаване на бранд, който да бъде привлекателен и разпознаваем за туристите.

В основата на успешното рекламиране на дестинацията, стоят следните елементи и комуникационни активности:

1. Достъпна и поддържана основна и прилежаща туристическа инфраструктура.
2. Достоверност на информацията при публикуване на съдържание за основните забележителности и атракции в общината и атрактивност на съдържанието, независимо от канала или носителя на информация.
3. Периодични активности в сферата на туризма, насочени не само към местната общност, но и към потенциални туристи от столицата и чужбина – микс между интересни събития, характерни местни празници, предлагане на съвместни с другите общини туристически продукти.
4. Висока цифровизация на предлаганите продукти и услуги в туризма, както от страна на общината, така и от самите предприемачи в туризма.
5. Разработване на информативни табла за основните туристически забележителности с QR кодове върху тях, свързващи „офлайн“ с „онлайн“ информацията (електронния профил на съответния обект).
6. Създаване на туристически уеб портал и максимално използване на каналите в интернет за достигане до набелязаните таргет групи. Разработване на типови банери за партньорски връзки между общинската уеб платформата и други партньорски интернет базирани платформи за генериране на допълнителен трафик към събития, туристически продукти и услуги.
7. Медия планиране при управление на съдържание за дадено събитие: разработване на комуникационен план и стриктно следване на правилата за съдържание, послания, правопис, време на публикуване, преди, по време и след проведеното събитие.
8. Изграждане на дългосрочни отношения с няколко национално представени медии – поне едно национално радио и една телевизия. Анализ и подбор на медии спрямо вида на събитието, което ще бъде комуникирано – отделни мейл листи по заложените критерии, т.е. да не се изпраща информация на сляпо (спам ефект за медиите): с регионален или национален характер е; ниво на атрактивност за медиите и т.н.

Туристическият уеб портал следва да има изградени модерни функционалности, които дават възможност на потребителите и потенциалните туристи, търсещи информация, бързо и лесно да достигат до атрактивно поднесено електронно съдържание, оформено в логически структури – категории, подкатегории, статии, съобразени с потребителските навици.

Основата за разработване е система за управление на съдържание (CMS) с база данни (DB), което позволява бързо доразвитие при необходимост: добавяне или изключване на съществуващи функционалности, архивиране на информация, абонаментна система за автоматизирано изпращане на информация до потребителите, след публикуване на нова информация и в зависимост от разрезите от съдържание, за които се е абонаирал съответният потребител.

Електронните профили е добре да бъдат със собствено софтуерно решение („custom software development“) което дава възможност в различните категории и подкатегории, да бъдат индивидуализирани спрямо необходимостта от добавяне или опростяване на функционалности (добавяне или премахване на табове, бутони, Гугъл-карти, вътрешни и външни хипер връзки и т.н.)

Удобство при създаване, публикуване и управление на електронно съдържание посредством лесни инструменти за редактиране на текст, публикуване на снимка, добавяне на хипер връзки, добавяне на видео, създаване на карта на обекта/ забележителността и т.н. Софтуерното решение да позволява управление на различни

роли при публикуване и управление на съдържание, интеграция за бърза връзка със социалните мрежи YOUTUBE-канал, фейсбук, инстаграм.

За позиционирането на община Костинброд като атрактивна туристическа дестинация е необходима цялостна рекламна стратегия и значително по-сериозни инвестиции за въвеждаща реклама, както и креативност и ноу хау при участието в туристически изложения и имиджови събития. Направените проучвания показват, че, въпреки сравнително ограничения ресурсен потенциал, с който разполага община Костинброд, има предпоставки за **устойчиво развитие на някои специализирани видове туризъм**, които да залегнат в маркетинговата политика на общината.

Специализираните видове туризъм са алтернатива на масовия туризъм по начин на предлагане, отговарящ на съвременните тенденции и изисквания; работа с местни доставчици на услуги и генериране на приходи за местната общност; индивидуална насоченост към личността и потребностите на туриста; внимание и грижа за природните и културните ценности, с които разполага дестинацията и устойчиво развитие на туризма.

На територията на община Костинборд има условия за устойчиво развитие на няколко специализирани видове туризъм, които да се очертаят като приоритетни:

1) *планински пешеходен и екотуризм (маршрутно-познавателен, младежки, ботанически и орнитоложки туризъм);*

2) *приключенски туризъм и екстрем (в т.ч. велосипеден и конен, детски приключенски лагери, екстрем – скално катерене, летене, спелеоложки,);*

3) *културен, фестивален и езотеричен туризъм (в т.ч. културно-исторически, кулинарен и религиозен).*

4) *селски туризъм, аграрен и етнотуризм;*

5) *риболовен и хоби туризъм.*

Най-голяма перспектива за развитие имат планинският, приключенският и екотуризма, като сравнително слабо капиталоемки и с богат ресурсен потенциал. **Проблемите, свързани с достъпността и функционирането на културните обекти**, недостатъчната привлекателност, високата капиталоемкост, която изискват, както и липсата на достатъчно атрактивни събитийни прояви, нареждат културния и фестивалния туризъм на малко по-заден план, но с перспектива за развитие при възможности за външно финансиране и доразработване на оригинални концепции на провежданите събития. **Липсата на достатъчно къщи за гости в селата е ограничителен фактор за развитието на селския туризъм**, който може да се преодолее чрез организиране на специализирани обучения и насърчаване на предприемачеството. **Трите язовира на територията на общината предоставят отлични условия за риболов** и са предпоставка за развитие на риболовен туризъм.

3.3. Човешки ресурси и административен капацитет

Един от ключовите фактори за успешното развитие на туризма в съвременните условия е изграждането на човешкия капацитет и развитието на компетентността в областта на туризма. Наличието на квалифицирани човешки ресурси се свързва с наличието на професионални, научни и анализаторски способности, които да са на достатъчно високо равнище, за да могат да отговорят на нуждите на туристическия пазар. Процентът на хората, които биха искали да се занимават с туризъм в община Костинброд не е голям. Ако ще се полагат усилия за развитие туризъм, би трябвало да се насърчат жителите на общината, които имат вече някакъв заявен интерес към създаване и развитие на някакви туристически продукти. Логично е, че на един на по-късен етап те ще привлекат и други желаещи да развият нещо подобно (принципът “мотивация чрез пример”).

Това, от което днес ще се нуждаят те, е обединението им за общата кауза – туризъм в община Костинброд - специализирано обучение и достъп до финансови ресурси. Съществуващите доставчици на услуги и предприемачи, които работят директно или индиректно за туризма в общината би трябвало да създадат неформална партньорска мрежа и координират своите действия за постигане на общоприетите стратегически цели на общинското развитие. Те би било добре да бъдат подпомогнати с обучение на техни представители по свързани с алтернативния туризъм въпроси, като например: устойчиво икономическо развитие, нормативна база на туризма, пакетирание на продукти, стандарти в обслужването на клиенти, системи за качество, туристическа информация и реклама, интерпретация на наследството и т.н., включително и запознаване с добри практики в други краища на България.

Процесът на повишаване на компетентностите на човешките ресурси включва пет основни етапа: проектиране, планиране, събиране, анализ на необходимата информация, вземане на решение от страна на мениджърите. Анализът на потребностите от обучение, базиран на компетентностите, осигурява информация за знанията, уменията и потенциала за развитие на служителите. Той се основава на оценка на несъответствието между:

- Целево ниво – изискванията за развитие на компетентностите.
- Актуално ниво – настоящето ниво на знания и умения на служителите.

Необходимите действия за подкрепа на развитието на човешките ресурси включват:

- 1) Осезаема подкрепа и насърчаване на местни инициативи и личности, които са заявили своя интерес и действия за създаване и развитие на някакви туристически продукти.
- 2) Осигуряване на специализирано обучение за ангажирани в предлагане и адаптиране на туристически продукти и атракции
- 3) Улесняване на достъпа до финансови ресурси за предприемачески инициативи в сферата на туризма
- 4) Подкрепа за създаване на партньорска мрежа от НПО и активисти за координиране и подпомагане на общи действия за постигане на общоприетите стратегически цели на общинското развитие
- 5) Обучение по свързани с развитието на алтернативния туризъм теми
- 6) Обучение на общински служители по отношение на туристическата нормативна база,
- 7) Обучение на общински служители в подготовката и управлението на проекти за целите на туризма
- 8) Запознаване на добри практики за алтернативен туризъм.

Подпомагането на предлагането на устойчив туризъм изисква обучение на общински служители по отношение на туристическата нормативна база, специализирани услуги за гражданите, подготовка на проекти за получаване на външно финансиране за целите на туризма, назначаване поне на един специалист в общинската администрация, който да се занимава с въпросите на туристическото развитие.

Положителният ефект от повишаването на компетентностите посредством имплементацията на управлението на проекти в развитие на туризма осигурява обща рамка на желаните в общината и всички заинтересовани страни, които отразяват ценностите, приоритетите и спецификата на туризма и намират приложение във всички системи на управление на човешките ресурси. По този начин не само се осигурява по-голяма яснота и разбиране за туристическото развитие, необходимите стандарти на поведение, но и се предоставят критерии за оценка на ефективността на изпълнението.

Паралелно с обогатяването на туристическото предлагане в общината укрепването на административния капацитет в общинска администрация, е

наложително да заработи **Туристически информационен център (ТИЦ)**, който да предлага не само информация на място за наличните туристически атракции, но и да започне да промотира туристическите възможности на общината чрез електронен маркетинг, да събира и поддържа база данни за туристическите обекти на територията на общината, да контактува активно с останалите заинтересовани страни и да поддържа партньорска мрежа.

Създаването на Консултативен съвет по въпросите свързани с туризма е изискване по Закона за туризма и представлява практически доказан работещ инструмент за управление на туризма на местно ниво и допълване на капацитета на общинска администрация. Негов председател следва да бъде кметът на общината или упълномощено от него лице, а съставът му да бъде от равен брой общински служители и външни експерти, включително местни предприемачи. С цел ефективно му функциониране, той трябва да има утвърдена годишна програма за дейността си, ясни цели и правилно разчетени дейности, които да бъдат обвързани със срокове, отговорници, извършване на мониторинг и контрол по изпълнението на взетите решения.

Общинска администрация Костинброд няма традиции в разработване и прилагане на политики в туристическия сектор и **длъжност експерт „туризъм“**. Има заместник-кмет, едно от ресорните направления, на когото е туризъм, но липсва началник на отдел с компетенции в областта на туризма, който да бъде свързващото звено с ресорните служители, без управленски функции, който да координира отделните дейности и управлява паралелно процесите в ресора свързани с подготовка и провеждане на събития, продуктова политика, категоризация на туристическите обекти, актуализиране на регистри, връзки с обществеността, маркетинг и реклама и др. Всички тези фактори правят общината силно зависима от работа с външни експерти, които притежават необходимите компетенции в съответните направления.

Извод: за успешното прилагане на туристическите политики на община Костинброд и подобряване на качеството са необходими:

- създаване на Консултативен съвет по въпросите свързани с туризма;
- назначаване на служител с основен ресор туризъм или сключване на договорни правоотношения с външен експерт, който да извършва координационна роля;
- ефективен организационен процес, мониторинг и контрол по изпълнение на текущата работна дейност в сферата на туризма;
- дефиниране на ясни краткосрочни и средносрочни цели и приоритети;
- утвърждаване от кмета на годишен график, обвързан с отговорници и срокове за изпълнение на заложените дейности в ресор туризъм;
- изготвяне на междинни отчети, задълбочени анализи и оценки на участието на община Костинброд в туристически борси, имиджови събития, провеждане на публични прояви и др., включително отчитане на силните и слаби страни, пропуснати ползи, добавена стойност на всеки един от съставлящите ги компоненти по предварително изготвена оценъчна скала;
- изготвяне на годишни анализи и отчети по изпълнение на заложените дейности в Програмата за развитие на туризма в община Костинброд 2020-2024, които след обсъждане на Консултативен съвет и утвърждаване от кмета да бъдат придвижени за гласуване към Общински съвет;
- извършване на текущ контрол по изпълнение на взетите решения от страна на ресорния заместник-кмет, като и засилен контрол от страна на кмета относно изпълнените дейности от годишния график за всяко тримесечие – запознаване с изготвените отчети; при необходимост оказване на съдействие и институционална

подкрепа при възникнали затруднения по изпълнение на взети решения, както и прилагане на стимули и санкции.

3.4. SWOT-анализ на туристическия сектор в община Костинброд

Методологията на SWOT-анализа позволява първоначално да се установят кои са силните и слабите страни, възможностите и заплахите на туризма в община Костинброд, а впоследствие да се установи към какви приоритети и цели да се насочи развитието на туризма в общината и в частност какви дейности и мерки ще се включат в Програмата за развитие на туризма в община Костинброд 2020-2024 г.

При SWOT-анализа се отчита важноста на даден фактор и какво е влиянието му върху развитието на туризма и местната икономика. Този вид анализ дава възможност да се определи кои от факторите за местното туристическо развитие имат относително по-голямо значение и следователно заслужават специално внимание при разработване на Програмата за развитие на туризма.

Анализът на силните и слабите страни, възможностите и заплахите е в съответствие със стандартната методология, според която силните и слабите страни са резултат от влиянието на вътрешни фактори, а възможностите и заплахите на външни фактори. Основният извод от изведената SWOT-матрица е свързан с избор на най-подходяща стратегия за развитие на базата на изведените слаби, силни страни възможности и заплахи.

Таблица 1. SWOT-анализ на туристическата среда

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • Благоприятно географско положение и отлична транспорта достъпност – близост до столицата София. • Разнообразен релеф – равнинен, равнинно-котловинен и планински, благоприятен за широк набор от дейности на отдиха и туризма. • Наличие на горски масиви с богато биоразнообразие с условия за екологичен и риболовен туризъм. • Богат културен календар; • Потенциал за развитие на културен, религиозен и езотеричен туризъм; • Воля за развитие на сектора от страна на общинското ръководство; • Наличие на спортна база с възможности за развитие на спортен туризъм. • Добре развита търговска мрежа. • Наличие на заведения за хранене с добро обслужване в общинския център и част от селата. • Добра градска техническа инфраструктура – улично-тротоарна мрежа, осветление, озеленяване и пр. • Ниска степен на престъпност. 	<ul style="list-style-type: none"> • Липса на туристически обекти с висока степен на атрактивност в общината. • Ниска териториална концентрация на туристически атракции в общината. • Недостатъчно разнообразие и социализация на обектите на културното наследство. • Недостатъчна леглова база на територията на общината и слабо развита туристическа инфраструктура. • Проблем с нерегламентирани сметища в красиви планински райони. • Липса на маркирани туристически маршрути; • Липса на достатъчно подготвени кадри за качествено обслужване в туристическия сектор. • Липса на интерес в местната общност от предлагане на обекти за селски туризъм. • Недостатъчен маркетинг и реклама за популяризиране на Костинброд като туристическа дестинация. • Висока трудова заетост на местното население в индустрията, което води до незаинтересованост към туризма.

<ul style="list-style-type: none"> • Чист въздух и красива природна среда. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ниска конкурентоспособност. • Липса на диалог и сътрудничество между заинтересованите от развитието на туризма страни.
Възможности:	Заплахи:
<ul style="list-style-type: none"> • Потенциал за организиране на повече национални и международни събитийни поряви. • Потенциал за развитие на специализирани видове туризъм, свързани с природните ресурси. • Стимулиране на публично-частни партньорства с местната власт, бизнеса и неправителствени организации за развитие на нови туристически продукти. • Близостта до популярни туристически дестинации /Своге, Драгоман/ с възможност за развитие на общ регионален туристически продукт. <p>Финансиране на проекти за развитие на туризма чрез структурните фондове на ЕС.</p> <p>Траен интерес към алтернативни видове туризъм, за които общината разполага с ресурсен потенциал.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Замърсяване на атмосферния въздух през зимния период. • Недостиг на водни ресурси в някои населени места и опасност от чести аварии. • Недостатъчен инвеститорски интерес в сферата на туризма. • Липса на достатъчна инициативност и предприемачески интерес от страна на местното население. • Липса на реална териториална и социална кохезионна политика по отношение на Югозападна България. • Вероятни финансово-икономически кризи. • Смяна на местната власт и посоката за местни политики, свързани с устойчивото развитие на туризма.

Въз основа на SWOT-анализа може да се направи обобщението, че състоянието на общината към 2020 г. се характеризира с благоприятен за местното развитие на туризма природен и културно-исторически потенциал, с наличието на множество силни страни и възможности, които към момента не се оползотворяват. Поради този факт приоритетите на Общинската програма за развитие на туризма трябва да бъдат насочени в посока популяризиране на община Костинброд като туристическа дестинация, насърчаване на партньорства със заинтересовани страни (други общини, местен бизнес и организации) и разнообразяване на туристическите дейности и услуги.

От друга страна се наблюдава наличието на фактори, обособени като „слаби страни“ за развитието на туристическия сектор, към намаляването, на които община Костинброд трябва да се стреми, за да не окажат посочените фактори отрицателно въздействие върху туризма в района, в случай че идентифицираните заплахи се задълбочат.

II. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ НА ПРОГРАМАТА

При определянето на най-важните компоненти на Програмата за развитие на туризма в община Костинброд за периода 2020-2024 г. е поставянето им на базата на задълбочено и реалистично проучване на туристическия потенциал, материалната база, както и на активите и пасивите на Общината за развитието не само на туризма изцяло, но и на приоритетни специализирани видове туризъм. Направеният анализ на ресурсите, актуалното състояние на туризма в община Костинброд, туристическото търсене и предлагане, определят насоките за развитие на устойчивото развитие на сектора и превръщането ѝ в атрактивна и конкурентоспособна туристическа дестинация.

В следствие на направени научно-изследователски проучвания констатирахме следните обстоятелства, които възпрепятстват основополагащи дейности свързани с развитието на туризма в общината: инфраструктурни проблеми и трудно проходими туристически маршрути; липса на указателни табели; зле функциониращи туристически обекти; необходимост от актуализиране на публичните прояви в общината и определяне на няколко основни фестивали и събития, които да привличат туристи; необходимост от планиране и ясна общинска политика в туризма и оптимизиране на административния капацитет в общината. Всичко това възпрепятства предлагане на качествен туристически продукт в съответствие със световните тенденции. ***Всички тези неблагоприятни фактори налагат целенасочена общинска политика, свързана с поставяне на ясни цели, приоритети и работещи механизми за тяхното реализиране.***

1. Стратегически цели и задачи

Стратегическите цели и задачи подчертават ролята на туризма в развитието на Костинброд и региона и необходимостта от прилагане на интегриран подход, фокусиран върху качеството и удовлетворяване на потребителите, който е основан върху икономическите, социални и екологични измерения на устойчивото развитие на местно ниво. Формирани са три основни стратегически принципа, които включват: **реалистичност** на стратегическите приоритети, **гъвкавост**, съвместна и **равнопоставена ангажираност** на заинтересованите страни.

Основната цел на Програмата за развитие на туризма е ***превръщането на община Котсинброд в атрактивна и конкурентна туристическа дестинация***

Стратегическите цели, отговарящи на горепосочените принципи, могат да се обособят по следния начин:

Стратегическа цел 1: *Създаване на благоприятна среда за развитие на устойчив туризъм и инвестиране в развитието на социалния капитал на общината*

Основни задачи:

- подобряване на съществуващата техническа инфраструктура;
- създаване на съвременна екологосъобразна туристическа и поддържаща инфраструктура;
- съвместна и равнопоставена ангажираност на заинтересованите страни в създаване на условия за пълноценно и качествено развитие на устойчив туризъм;

- социално и икономически устойчиво управление на туризма в община Костинборд.

Стратегическа цел 2: *Уникално позициониране на община Костинборд като туристическа дестинация*

Основни задачи:

- създаване, маркетинг и утвърждаване на иновативен туристически продукт микс и комплексен туристически продукт;
- развитие на специализирани видове туризъм, насочени към природните и антропогенни туристически ресурси на община Костинборд
- създаване и управление на туристически бранд Костинборд.

Стратегическа цел 3: *Балансирано развитие на туристическите зони в община Костинборд и равностойното им интегриране на регионално, национално и европейско ниво*

Основни задачи:

- туристическо зонироване на община Костинборд, съобразно местните условия, транспортни връзки, природни и културни дадености
- развитие на регионален туристически продукт и включване в трансгранични мрежи за взаимодействие и сътрудничество.

2. Стратегически приоритети

Стратегическите приоритети са обвързани с поставените цели и задачи и обединяват пет основни направления на работа, които ще спомогнат за превръщането на община Костинборд в атрактивна и конкурентоспособна туристическа дестинация. Всеки един от тези приоритети би могъл да се развие концептуално и обособи като отделен стратегически документ свързан с формирането и изпълнението на цялостната туристическа политика на Община Костинборд.

2.1. Приоритет 1. Туристическо зонироване на община Костинборд

Разработването на схема за туристическо зонироване на общината се мотивира от необходимостта за развитие на устойчив и конкурентоспособен туризъм, провеждане на местна туристическа политика, съобразена с териториалните особености и спецификата на различните части от общината и осъществяване на ефективен маркетинг. По този начин туристическите зони на територията на общината да станат разпознаваеми за потенциалните туристи и да могат да бъдат успешно промотирани както на вътрешния, така и на международния пазар.

Очертаването на границите на отделните зони е на административен принцип, като по този начин зонироването има целеви характер и се улеснява използването му за нуждите на планиране и управление. То е ресурсно ориентирано и цели очертаване на хомогенни райони въз основа на сходства на природните и антропогенните туристически ресурси, като отчита географските особености и културната идентичност.

Туристическата зона (tourist zone) е територия, на която има граница и определени правила. В границите на една туристическа зона, където има концентрирани по сходство туристически ресурси и условия за развитие на туризма,

могат да се формират отделни **туристическите ядра** (tourist core area). **Туристическото място** (tourist location) е конкретен обект с историческо, културно, природно или туристическо значение. То се състои от *сърцевинна част* или ядро (конкретния паметник/ природен или туристически обект), *буферна зона* (озеленяване, парк, санитарно-охранителна зона) и *търговско-обслужваща зона* (хранене, продажба на сувенири, санитарен възел, паркинг, каса и др.). **Туристическата точка** (vista point) обхваща гледката. При нея се поставя на охранителен режим именно гледката, а не конкретен обект. Съответно има възбрана за поставяне на съоръжения, които да скриват гледката, да намаляват нейния обхват или да развалят загадката на мястото, когато става въпрос за светилище.

На територията на община Костинброд могат да бъдат формирани **три туристически зони**, като в заемащата централно място „*Централна туристическа зона*”, където попада общинския център и се обособят **три туристически ядра** - 1) Костинброд, 2) Драговищица и 3) Голяновци. Всяко ядро обхваща землището на съответното село. Във всяка зона или туристическо ядро, отделните селищни образувания и териториите с концентрирани туристически обекти или ресурси са обособени като туристически места. **Всяко едно туристическо място**, от своя страна, в зависимост от атрактивността и укикалността на гледките, които притежава, **може да съдържа една или повече туристически точки**. Пример за туристически места в туристическо ядро „Костинброд”: Централна градска част с площад, Шияковски манастир и прилежащите му територии, яз. „Маслово” и околностите и др.

„*Западна туристическа зона*” обхваща селата: Петърч, Опицвет, Безден и Богъовци. Характеризира се с планинско-хълмист релеф и предоставя възможности за развитие на фестивален туризъм (Празник на зелето, Фолклорен фестивал За пояс), велосипеден и конен туризъм, риболовен и екотуризм при рибарниците и влажните ливади. В зоната могат да се формират 2 туристически ядра: 1) землището на Петърч и 2) землищата на Опицвет, Безден и Богъовци.

„*Северна туристическа зона*”, която обхваща останалите по-малки села в северната част на общината и предоставя възможности за развитие на планински пешеходен и екотуризм, приключенски и екстремни туризъм (велосипеден, конен, скално катерене), културен и езотеричен (свързан с мистиката около Царичината дупка, лековити извори, оброчни кръстове и параклиси).

За реализирането на Приоритет 1 и туристическото зонироване на територията на общината е необходимо да се работи усилено с местната общност и да се проучат детайлно туристическите ресурси, като се започне от най-голямата таксономична единица (туристическата зона) и се стигне до най-малката (туристическата точка). За целта е необходимо **разработване на цялостна концепция за зонироване на община Костинброд, която да бъде синхронизирана с Концепцията за туристическо райониране на Р. България и целите на Организацията за управление на Софийски туристически район.**

2.2. Приоритет 2. Създаване на имидж на туристическа дестинация

Устойчивото развитие на туризма е свързано с полагане на целенасочени усилия от страна на общинското ръководство и останалите заинтересовани страни за развитие и укрепване на качествен туристически продукт, съобразен със съвременните тенденции

за развитие на туризма и потребителското търсене за уникално позициониране и развитие на общината като туристическа дестинация.

За постигане на уникалност в контекста на устойчивото туристическо развитие авторът предлага *създаването на бранд* (търговска марка) на дестинацията „Костинброд – градът на Константин Велики“. Целта е създаване на уникална идентичност с имена на продукти, дизайн, знаци, символи или комбинации от тях, въз основа на диференциация в сравнение с други конкурентни продукти. Основната задача е да се изведе обща визия и да се структурира основа за изграждане на устойчив бранд на туристическа дестинация. Предложената *концепция за създаване на общ туристически бранд* и неговото популяризиране и достигане до целевите таргет групи, както и да бъде разпознат и приет от местните общности.

Разработването и въвеждането на *доброволна сертификация и запазена марка за качество* е част от бранда и още един инструмент за изграждане на имидж, уникално позициониране и развитие на общината като туристическа дестинация. Въвеждането ѝ ще представлява ефективен маркетингов инструмент, чрез който продуктите от региона да бъдат по-конкурентоспособни на пазара. Този процес ще бъде своеобразна система за доброволно сертифициране на качеството и устойчивото ползване на ресурсите в туристическите обекти и другите предприятия, свързани с туристическото предлагане. *Сертификат за запазена марка* ще могат да получат: *туристически обекти*: места за настаняване, заведения за хранене и развлечение, туристически атракции (конни бази, занаятчийски ателиета, атракции от събитийен тип и др.); *туристически маршрути* – пешеходни, конни, офроуд и велосипедни; *местни продукти* – храни, напитки, занаятчийски изделия и др. Предложението включва концепция за внедряване на запазената марка. Пилотно могат да бъдат очертани десет мерки, необходими за създаване на туристически бранд Костинброд, които отчитат ресурсния ѝ потенциал и имат за цел да допринесат за нейното уникално позициониране като туристическа дестинация.

Реализирането на този приоритет е обвързан с развитието на туристическия продукт, набиране на първична информация, свързана със символите на общината: провеждане на интервюта и анкетни проучвания, допитвания, работа с фокус групи и др. За самата доброволна сертификация, могат да бъдат използвани добри практики, които вече са разработени на база на проучване на международен опит и използване на научно-изследователски подход.

2.3. Приоритет 3. Подобряване на туристическата инфраструктура

Подобряването на общата инфраструктура и достъпността на средата включва развитието на общата инфраструктура и физическата среда, свързана с туризма, с акцент върху ролята на местната власт като инвеститор, инициатор и организатор на процесите, насочени към подобряване и развитие на материалната среда в качествено и количествено отношение, за максимално използване на потенциала на региона, стимулирайки целогодишно, устойчиво развитие на туризма. Отчетен е факта, че основните органичения за устойчивото развитие на туризма обикновено са свързани с лошия достъп, недостатъчната информационна обезпеченост и неблагоустроената среда. Те представляват пречка за развитието на конкурентоспособен туристически продукт и трябва да бъдат преодолени чрез целенасочени мерки, включващи: подобряване достъпността до и между обектите от туристически интерес в околградския район във всички сезони; осигуряване на лесно достъпна и все по-богата по съдържание информация през непрекъснато усъвършенстваща се единна интернет платформа с приложение за смартфони, включително разширени „смарт“ езикови

услуги; подобряване на благоустройството на градската среда и на зелената система на общината; подобряване достъпността до туристическите обекти и маршрути, функционирането и повишаване на атрактивността им.

Има нужда от предприемане на мерки свързани с достъпността до туристическите обекти и тяхната атрактивност, а именно:

- Подобряване на туристическата инфраструктура, функционирането на туристическите обекти и качеството на предлаганите туристически услуги на територията на общината;
- Идентифициране, GPS заснемане и изграждане на нови маршрути и еко-пътеки;
- Създаване на нови модерни приключенски туристически атракции;
- Създаване на благоприятни условия за развитие на иновативни и интегрирани туристически продукти и услуги;
- Цифровизация на предлаганите туристически продукти и услуги.

Подобряване на функционирането им, цифровизирането и повишаването на атрактивността им ще благоприятства развитието на алтернативни видове туризъм

2.4.Приоритет 4. Институционално развитие и подобряване на административния капацитет

Туризмът е индустрия на гостоприемството и качеството на предлагането е свързано до голяма степен и с човешкия фактор: квалификация на персонала ангажиран в обслужването, грижа за клиента и др. Укрепването на административния капацитет в общината, възприемане на маркетингов подход, разработването на работеща стратегия и план за действие ще допринесат за поставяне и изпълнение на ясни и реалистични цели. При целенасочена работа и изпълнение на тези препоръки община Костинброд може да предложи конкурентно на съседните ѝ общини туристическо предлагане и да се превърне в атрактивна дестинация за алтернативен туризъм. Частичното справяне с някои от ограниченията и спорадични действия от страна на общинска администрация, трудно биха довели до положителни резултати в дългосрочен план.

Този приоритет оформя институционалната и партньорска рамка, в която следва да се реализират местните туристически политики за устойчиво развитие на туризма. Неговите задачи са: да допринесе за оформянето на благоприятстваща туристическото развитие среда - институционална, административна, законодателна и др.; да предложи подходящи модели, механизми и решения за координация и партньорство между заинтересованите страни. Изпълнението на тези задачи е свързано с преодоляване на определени дефицити и справяне с важни предизвикателства.

Партньорство между общинското ръководство и туристическия бизнес в рамките на делегираните функции по Закона за туризма (ЗТ) се осъществява към настоящия момент от общинската администрация и туристическия бизнес. *Вътрешни партньорства и междусекторна интеграция* могат да бъдат насърчени чрез координацията между различните звена и структури в рамките на общинска администрация, които имат отношение към туризма. Това е предварително условие както за провеждането на съгласувана и целенасочена туристическа политика, така и за координирано практическото изпълнение на общинските функции в сектора.

Необходимите мерки за успешното прилагане на туристическите политики на местно ниво и подобряване на качеството обхващат: подобряване на организационния процес, мониторинг и контрол по изпълнение на текущата работна дейност в сферата на туризма; дефиниране на ясни цели и приоритети; назначаване на експерт по туризма и координатор „туризъм“, който като за начало да запълва липсващото средно управленско звено с компетенции в туризма в рамките на общинска администрация,

учредяване на Консултативния съвет по въпросите, свързани с туризма; създаване, организация и управление на Туристически информационен център (ТИЦ), информационно осигуряване и мониторинг на туристическото развитие; обединяване на усилията и възможностите на публичния и частния сектор чрез систематично прилагане на различни форми на публично частно партньорство (ПЧП), стимулиране и подкрепа за малки и средни предприятия, както и поддържане на ефективна комуникация с други органи на държавната администрация, международни, национални и регионални институции и организации.

2.5. Приоритет 5. Развитие на специализирани видове туризъм

Приоритет 5 включва конкретни мерки, свързани с устойчивото развитие на обособените приоритетни видове туризъм на територията на общината, които да бъдат разписани точно и ясно, а тяхната реализация да бъде обезпечена с необходимите ресурси (финансови, човешки и др.), а тяхното планиране да следва логическа последователност във времето.

От гледна точка на развитие на региона като туристическа дестинация, определящ фактор е полупланинският и планинският ландшафт, за който естествен водещ тип е **планинският пешеходен туризъм**. Въпреки безспорните природни дадености на този дял от Стара планина, засега липсва целенасочена стратегия, която поетапно да създава условия и да изгражда популярни туристически маршрути на територията на общината. Близостта до столицата и добрата транспортна достъпност са предпоставки за интерес към планините в региона, но информация се намира трудно или дори липсва такава. Община Костинброд разполага с голям потенциал за разработване на интересни туристически маршрути за велосипедни, конни и пешеходни туристически преходи. Сега съществуващите имат нужда от подобряване на прилежащата туристическа инфраструктура, цифровизация (GPS заснемане) и популяризирането им в интернет, чрез общинска уеб платформа за туризъм, както и в специализирани интернет страници и видео канали за туризъм.

Екотуризмът по своята същност представлява наблюдение на представители на дивата флора и фауна в естествената им среда. Това е форма на природосъобразно пътуване и посещаване на сравнително запазени природни местности, с цел постигане на удоволствие и естетическа наслада от природата, както и от всякакви съпътстващи културни дадености, създадени в миналото или в настоящето, която спомага за съхранението на природното богатство, има ниска степен на човешко (посетителско) въздействие и способства за активно и ползотворно социално-икономическо ангажиране на местното население. Предвид изискването на екотуризма за предлагане на силно индивидуализиран продукт в територии със запазени природни ресурси, разнообразната природа на община Костинброд, съчетание на полупланински, планински и равнинно-хълмист релеф, ѝ дава редица предимства в сравнение с конкурентните туристически райони. Защитените зони от Натура 2000, които попадат на територията на община Костинброд, предоставят възможности за наблюдения на птици и други животински видове, както и ботанически турове.

Приключенският туризъм набира все повече популярност като съчетание от няколко вида туризъм: планинско колоездене, конен туризъм, съчетан с конни преходи, скално катерене, проникване в неблагоустроени пещери, преходи със снегоходки през зимата, летене с парапланер, делтапланер, балон и др., практикуване на водни спортове и прочие. При практикуването на този вид туризъм доминира общуването с природата и активното участие с определен физически ангажимент за туристите. Тази група от различни по сезонност и среда турове имат своите най-големи привърженици сред

младежите и хората, работещи в стресова среда, за които общуването с природата и съчетанието му с определена активност или спорт, е от изключително значение. Налице е и феномен на мода, но над всичко стои осъзнатата потребност да се пребивава активно сред природата. Това е и най-динамично развиващият се сегмент в световния туризъм.

Основа за **културен туризъм** могат да бъдат културно-исторически образци на различни архитектурни стилове, религиозни обекти, археологически находки, културни мероприятия като концерти, театрални и балетни постановки, кинофестивали, изложби, музеи, всичко свързано с фолклора - традициите и занаятите, местни ястия и напитки, както и начинът им на приготвяне, всичко автентично и носещо духа на съответната нация. Местната култура е важен туристически ресурс поради растящата нужда на туристите от отдих на по-уединени места, съхранили специфичните за туристическата дестинация характерни особености. Пътуванията с цел опознаване на различни култури води до нарастване на социалната интеграция и намаляване на противопоставянето между отделните общности и народи. По този начин се увеличават шансовете за трансгранични инициативи и проекти, водещи и до по-добро опазване на общото европейско културно и природно наследство. Според мотивацията на пътуването културният туризъм може да бъде религиозен, образователен, фестивален (събитие), езотеричен, кулинарен и др. Интересът към културното наследство на община Костинброд като туристическа дестинация никога не е използван целево, като част от цялостна стратегия за създаване, развитие и популяризиране на туристически продукт на територията на общината. Атрактивни културно-исторически и религиозни паметници: комплексът Скретиска (в перспектива), Царичина, Шияковският манастир и чест от старинните църкви и др. За развитието на културния туризъм ще допринесе създаването на културно-исторически маршрути на територията на общината с различна тематична насоченост.

Фестивалният (събитие) туризъм в България през последните години доби голяма популярност, създавайки различни форми от жанрово разнообразие. Той е все по-използван инструмент за насърчаване на туристическото търсене и предлагане. Пътуванията, свързани с определени събития, са изключително популярни и са резултат от повишената необходимост от преживявания и е една от най-бързо развиващите се форми за привличане на туристи чрез организиране на тематични събития, демонстриращи по атрактивен начин уникални местни традиции, занаяти, природни забележителности, възможности за спорт, отдих, предлагащ микс от запомнящи се преживявания. Потенциал за развитие на фестивален туризъм в община Костинброд имат трите големи фолклорни фестивала, Празникът на зелето, някои традиционни чествания и практики в по-малките населени места.

Езотеричният туризъм е свързан с историята и хронологията на езотеричността, която съпътства човечеството от началото на неговото съществуване. Неговата същност и характеристика са неконвенционалността и мотивацията на участниците, тяхното емоционално и интелектуално тежнение към невидимото, скритото и мистериозното. В митовите и обредите се предава и възпроизвежда легендата за появата на тайнственото и магичното, което се отъждествява с езотерични места, обекти и практики. В тематично и съдържателно отношение, обектите на езотеричния туризъм често се припокриват с тези на културно-историческия и религиозния туризъм. Разликата, освен в мотивацията и убежденията на посетителите е и в степента на доказуемост и обяснимост за произхода, предназначението или периода към който, те се отнасят. Например мегалитната култура, артефакти и достижения на древни цивилизации, религиозни учения и окултни практики.

Езотеричният туризъм има значителен потенциал в община Костинброд. Част от обектите му главно са култови паметници (оброчни кръстове, места свързани с богомилството), аязма (извор *Светената вода*) и енергийни центрове (Царичина), които могат да добият популярност ако се обвържат в туристически продукт. Огромната част от езотеричния потенциал на страната е неизвестен, а това, което е познато, не е систематизирано, опознато и туристически интерпретирано. Развитието на подобен продукт би допринесло за уникално позициониране на Костинбродска община на картата на България.

Селският туризъм се характеризира с престой в селска среда, като семеен хотел, селска къща или устроен в близост къмпинг или друга настанителна база, контакт с домакините, достъп до стопанството или престой във ферма. Този вид туризъм може да се яви като преминаващ, т.е. престоят да се осъществи в рамките на обиколен тур като уикенд- или седмичен престой. Във всеки случай туристите очакват да се включат в ежедневието на домакинството: беритба на плодове и зеленчуци, билки, приготвяне на традиционни ястия, включване в обичаите и празниците на района, наблюдение или обучение в местните занаяти, фолклорни или земеделски традиции. Тези дейности обикновено се допълват с различни видове активен или културен туризъм -пешеходен, планинско колело, езда, посещение на манастири, музеи, археологически и други забележителности, училище по занаяти, а най-често е комбинация от всичко това. Характерна черта на туристическия продукт в селския туризъм е личният контакт с посетителите, създаване на възможност да почувстват околната среда и душевност и да участват в дейностите, традициите и начина на живот на местните хора. В тази форма на туризъм има и много силен културен и образователен елемент.

Аграрният туризъм (агротуризмът), от своя страна съчетава преживяване, свързано с участие на туристите в дейностите на стопанството. Благоприятна предпоставка за неговото развитие е, че на територията на общината са разположени някои от най-важните научни институти свързани с аграрното производство с подходяща база за развитие на музейни и експозиции и демонстративни опитни полета. Някои от сградите без производствена или административна натовареност могат да се реструктурират във времето при коопериране със Стопанска академия в настанителна база и експозиции на научните постижения и традиции в аграрната сфера на България и региона.

Българското село, до голяма степен, е съхранило своите бит и култура, което позволява на туристите да усетят духа на миналото. Те могат да се насладят на традиционната българска кухня и да се докоснат до традициите и обичаите на местното население чрез празниците, музиката и занаятите, които дават неповторимо усещане за автентичност. Запазена марка за българското село са и екологично чистите продукти, гостоприемството на хората, както и достъпните цени. Но, на този етап, липсва цялостна концепция за развитие на селските райони на национално ниво, свързана със защитените територии и селските общности, която да стимулира развитието на туризма. Необходима е стратегия за устойчив селски туризъм, която да даде конкурентно предимство в разширяването както на вътрешния, така и на международния пазар. По данни на Българска асоциация за алтернативен туризъм преобладаващите чуждестранни посетители в българските планини и села са германци, французи, испанци, англичани и американци, с тенденции на засилен интерес през последните няколко години. Въпреки това опитът на българския селски туризъм все още е ограничен. Наблюдава се отсъствие на координирана политика и промоция за развитие на неговия истински потенциал. Повечето дейности и продукти остават непознати, защото получават слаба подкрепа от местната и централната власт. При промоцията се разчита предимно на международни проекти.

III. ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА

От първостепенно значение при осъществяването на стратегическите цели на Програмата за развитие на туризма 2016-2020 е да се реализират дейности, свързани с подобряване на туристическата инфраструктура, а именно: осигуряване на достъпна среда до природни забележителности и културно-исторически дадености, подобряване на общата и специализирана туристическа инфраструктура и изграждане на нови атракции и тематични маршрути, подобряване на информационното осигуряване, включително поставяне на информационни табла и указателни табели, изграждане на туристически информационен център и др. Освен инфраструктурни подобрения е необходимо да се акцентира върху комуникационните дейности и реклама, изграждане и утвърждаване на административен капацитет, диверсификация на туристическия продукт, подобряване на атрактивността и качеството. Стимул за развитието на туризма ще окаже насърчаването на публично-частните партньорства и стимулирането на предприемачеството и инвестициите в туризма.

За постигане на целите и приоритетите, заложи в Програмата за развитие на туризма в община Костинброд е необходимо да се реализират дейностите посочени в Таблица 2.

Таблица 2. План-график на дейностите свързани с изпълнение на Програмата за развитие на туризма в Община Костинброд

Дейности	Източник на финансиране	Отговорник	Срок
1. Проучване на туристическия потенциал на Община Костинброд			
Идентифициране, картиране, маркиране и подобряване на маршрутите за пешеходен, конен и велотуризм. Проучване на форми за тематично коопериране с научни, образователни и корпоративни структури.	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2020-2022 г.
Проучване нагласите на местното население за възможностите за развитие на туризма в Община Костинброд и участие в туристическото предлагане	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021 г.
Проучване нагласите на посетителите в община Костинброд във връзка с туристическия потенциал на района, туристическото търсене и туристическото предлагане	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021 г.
Изготвяне на практически препоръки за разработване и изпълнение на Маркетингова и комуникационна Стратегия за позиционирането на община Костинброд като атрактивна туристическа дестинация	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2020-2021 г.
Проучване на карстовите райони и възможности за развитие на	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация	2022-2023 г.

приключенски туризъм в община Костинброд		Пещерен клуб „Хелекит“	
Проучване на биоразнообразието и възможностите за развитие на екотуризма в община Костинброд	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Учени и външни експерти	2021-2022 г.
Проучване на археологически обекти и възможности за развитие на културен туризъм в община Костинброд	Проекти по програми	Общинска администрация	2020-2024 г.
2. Развитие на туристическата инфраструктура и създаване на нови туристически атракции			
Подобряване на общата инфраструктурата, обслужваща туристическия сектор: ремонт и рехабилитация на пътища и ВиК; подобряване на сметосъбирането и сметоизвозването; почистване на нерегламентирани сметища и др.	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация БКС	2020-2024
Подобряване на градската среда, парковата инфраструктура, обособяване и благоустрояване на зони за отдих	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация БКС	2020-2024
Извършване на обследване и поставяне на указателни табели и информационни табла за селищата и туристическите обекти в общината	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2020 г.
Осигуряване на достъпност за посещения на църквите по селата; извършване на инфраструктурни подобрения	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация БПЦ	2021-2024
Доброволчески дейности свързани с планински туризъм, залесявания, масови почиствания и др.	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021-2024
Създаване на цялостна веломрежа на територията на Община Костинброд	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2022-2023 г.
Изграждане на ТИЦ Костинброд	Общински бюджет	Общинска администрация	2021 г.
Подобряване на достъпността и атрактивността на туристически маршрути за пешеходен, конен и велотуризм, както и изграждане на нови тематични маршрути	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021-2024
Изграждане и развитие на инфраструктура за офф роуд	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2023-2024
Изграждане на атракции за спелео и екотуризъм	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021-2022
Създаване на крайградска зона за	Общински бюджет	Общинска	2020 г.

отдых и възможности за риболов при яз. „Бистрица”	Проекти по програми	администрация Публично-частно партньорство	
3. Подобряване на административния капацитет на Община Костинброд и насърчаване на предприемачеството			
Откриване на позиция „Експерт по туризма” в Община Костинброд	Общински бюджет	Общинска администрация	2020 г.
Обучение на администрацията, ангажирана с категоризация и контрол по туризма	Общински бюджет	Общинска администрация	2020 г.
Обучение на администрацията, ангажирана с промотиране, реклама и PR в областта на туризма	Общински бюджет	Общинска администрация	2020-2021 г.
Актуализиране на Консолидирания общински туристически регистър и подобряване на база данни	Общински бюджет	Общинска администрация	2021 г.
Организиране и провеждане на мотивационни семинари с цел провокиране на бизнес интерес за създаване на места за настаняване, ЗХР и предлагане на допълнителни туристически услуги	Общински бюджет	Общинска администрация Външни експерти	2021-2022 г.
Осигуряване на специализирано обучение за ангажирани в предлагане и адаптиране на туристически продукти и атракции	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021 г.
Подкрепа за създаване на партньорска мрежа от НПО и активисти за координиране и подпомагане на общи действия за постигане на общоприетите стратегически цели за общинско развитие	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021-2023 г.
Обучение по теми, свързани с развитието на алтернативния туризъм	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021-2022
Запознаване с добри практики за алтернативен туризъм. Обмяна на опит	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021-2023
Подобряване стопанисването и функционирането на обектите за обществено ползване на територията на общината и осигуряване на условия, стимулиращи инвестиции в туристическия сектор и развитие на алтернативни видове туризъм	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021-2024
Стимулиране на частната инициатива сред местни	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация	2022-2024

производители и занаятчии чрез възраждане на забравени местни традиции и дейности и туристическата им интерпретация с цел привличане на туристическия поток		Външни експерти	
Консултантска и методическа подкрепа на предприемачите в туризма при разработване на проекти в областта на туризма и стартиране на туристически бизнес	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021-2024
Насърчаване на дейностите на читалищата и кметствата в общината за развиване на местни културни прояви	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация	2020-2024
Интегриране на туризма с другите икономически сектори чрез използване възможностите на селското стопанство и предприятията от сферата на услугите в процеса на привличане на потенциални туристи	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2021-2024
Включване на община Костинброд при разработването на регионални планове и разработване на общи проекти със съседните общини с цел създаване на регионален туристически продукт	Общински бюджет Проекти по програми	Общинска администрация Външни експерти	2020-2024
4. Комуникационни дейности, маркетинг и реклама			
Създаване на съвременен туристически портал	Общински бюджет	Общинска администрация Външни експерти	2020 г.
Изработка на рекламни и информационни материали; изработка на сувенири	Общински бюджет	Общинска администрация Външни експерти	2020-2024
Участие в туристически борси, изложения и имиджови събития	Общински бюджет	Общинска администрация Исторически музей Костинброд	2021-2024
Организиране и провеждане на инфотур за туроператори, журналисти и травел блогъри	Общински бюджет	Общинска администрация Външни експерти	2021-2022 г.
Създаване на общ синхронизиран календар на събитията в общината: културни и спортни	Общински бюджет	Общинска администрация Външни експерти	2021 г.
Подобряване на информационната среда и достъпа до туристическа информация	Общински бюджет	Общинска администрация Външни експерти	2020-2021 г.
Поставяне на външна реклама на ключови места в общината	Общински бюджет	Общинска администрация	2021
Създаване на единна онлайн реклама на община Костинброд, организация и управление на	Общински бюджет	Общинска администрация Външни експерти	2021 г.

онлайн каналите за комуникация			
5. Нови събития и публични прояви			
Спортно-приключенско събитие	Общински бюджет Спонсорство	Общинска администрация Външни експерти	2022
Организиране и провеждане на вело състезания и прояви	Общински бюджет Спонсорство	Общинска администрация Външни експерти	2021
Детски празник-карнавал на биоразнообразието	Общински бюджет Спонсорство	Общинска администрация Външни експерти	2020
Празник за насърчаване на отговорни стопани	Общински бюджет Спонсорство	Общинска администрация Външни експерти	2020
Изложение за производители на фермерски и биопродукти	Общински бюджет Спонсорство	Общинска администрация Местни биопроизводители	2021
Художествено-творчески дейности в направление „Култура”: организиране и провеждане на лятно кино, арт ателиета, художествени пленери, базари и др.	Общински бюджет Спонсорство	Общинска администрация Читалища	2023
Състезание за алтернативни спортове – кръг от шампионата за дроне	Общински бюджет Спонсорство	Общинска администрация Външни експерти	2022
Доброволчески дейности и тематични инициативи в рамките на Седмицата на гората	Общински бюджет	Общинска администрация ДГС Сливница Външни експерти	2021-2022
Художествени, фотографски и занаятчийски пленери и школи, които да се провеждат самостоятелно или като част от културни и развлекателни събития	Общински бюджет Спонсорство	Общинска администрация Читалища Външни експерти	2020-2024

IV. ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ

От ключово значение за постигане на целите, заложи в Програмата, е ефективното използване на всички възможни източници на финансов ресурс. В условията на икономическа нестабилност, много важно е постигането на по-високи резултати при използването на по-малко средства. Бюджетът на Община Костинброд се формира на базата на собствени приходи и приходи от субсидия, получена от Републиканския бюджет на България. Основна част от средствата са пари от спечелени проекти по европейските фондове и програми.

Основните разходни пера в общинския бюджет са разходи за образование, осигуряване на заплати и осигуровки на служители, поддръжка и ремонт на ДМА, социални, културни и спортни дейности на територията на общината. Капиталовите разходи са отделно перо в бюджета, като се предоставят целево от РБ за съответната календарна година. Тези средства се определят от Министерството на финансите и са недостатъчни, за да задоволяват потребностите на общината.

Основна част от дейностите и целите, заложи в Програмата за развитие на туризма в община Костинброд, ще се осъществят със средства, предоставени от външни източници: оперативни програми, финансирани от ЕС (Оперативна програма „Региони в растеж“ към Министерство на регионалното развитие и благоустройството, ОПОС към Министерство на околната среда и водите, Програма за развитие на селските райони) и програми към различни министерства (Министерство на туризма, Министерство на културата). Други източници на финансиране могат да бъдат средства от общинския бюджет, туристически такси, събирани по реда на Закона за местните данъци и такси, глоби и други имуществени санкции, наложени по реда на Закона за туризма, инвестиции от местни представители на бизнеса и други бизнес организации.

Към 2020 г. в България няма отворени европейски програми, които да са тематично насочени към подпомагане на туристическото развитие на местните общности. Единствената потенциална възможност за кандидатстване е чрез МИГ Костинброд-Своге за проекти по Програмата за развитие на селските райони. Може да се използва тази възможност за реализация на малки демонстрационни проекти за подпомагане на туризма извън общинския център: от обучения за желаещи да се ангажират с предлагане на някакви алтернативни форми на туризъм, през познания за пакетирането на продукти, до реклама и продажбата на тези продукти: алтернативният туризъм като цяло, принципи на устойчивото развитие; ползване на природните ресурси; ползите от съществуване на защитени територии, нормативни изисквания, пазари, управлението на малък семеен бизнес, качество на обслужването, интерпретация на наследството, ценообразуване и т.н. Да се подберат такива места за реализация на демонстрационните проекти, че да бъдат представителни за различните условия, съществуващи в общината, а така също и да се демонстрира работещ продукт, който да може да се види на място – това е един ефективен начин за мотивация на местните хора.

Добре би било да се насърчи и организирането на младежки летни доброволчески бригади сред студентите в Костинброд - ще може да се свърши конкретна работа на терен – например прочистване и маркиране на туристически маршрути: пешеходни, велосипедни и конни. Тяхното обозначаване с указателни табели, маркиране и изграждане на места за отдиш ще покаже практически на хората какъв неоползотворен потенциал се крие в доброволчеството.

V. МОНИТОРИНГ ПО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ, ОРГАНИЗАЦИЯ И КОНТРОЛ

Процесът на организация на изпълнението, осъществяване на наблюдение, контрол и последваща оценка на Програмата за развитие туризма се организира от кмета на община Костинброд или от упълномощено от него друго длъжностно лице.

Програмата за развитие на туризма се обсъжда и приема от Общинския съвет по предложение на кмета на общината. Годишните доклади за наблюдение на напредъка в изпълнението на Програмата също се одобряват от Общинския съвет по предложение на кмета.

Основната цел на мониторинга е да осигури синхрона и взаимното подпомагане при реализирането на наобелязаните дейности и приоритети.

Правилата за мониторинг, контрол и оценка на изпълнението на Програмата за развитие на туризма в община Костинброд през периода 2020–2024 г. са:

- Наблюдение на процеса на изпълнение на Програмата;
- Изготвяне на ежегодни доклади за хода на изпълнение на Програмата.

Докладите се обсъждат на Консултативен съвет и се внасят за обсъждане в Общинския съвет, като въз основа на тях се вземат решения за оценка на извършеното, актуализация на Програмата и конкретизация на плана за действие през следващите години.

Предвижда се следната последователност на мониторинга:

- Публично обсъждане на Програмата с общинска администрация и с обществеността, утвърждаване от кмета и приемането ѝ от Общински съвет Костинброд;

- Контрол по реализацията на дейностите и изразходваните финансови средства от страна на Консултативния съвет по въпросите свързани с туризма и кмета на Община Костинброд;

- В края на всяка година Общински съвет Костинброд разглежда годишния доклад по изпълнението на плана с конкретните задачи за дадения период;

- Актуализиране на планираните дейности.

Мониторингът и оценката като неделима част от общинската политика по отношение на туризма се извършват с цел постигане на ефективност и ефикасност при ресурсното осигуряване, изпълнението и управлението на дейностите от Общинската програма за развитие на туризма.

Мониторингът и оценката отчитат резултатите от изпълнението на всички дейности, залегнали в програмата, които допринасят за развитието на туризма в Община Костинброд и превръщането ѝ в атрактивна туристическа дестинация. Предмет на мониторинг е изпълнението на целите и приоритетите, организацията и методите на изпълнение, прилагани от органите за управление, и мерките за осигуряване на информация и публичност за резултатите от изпълнението на програмата.

Наблюдението на изпълнението на Програмата се извършват въз основа на данни на Министерството на туризма, Националния статистически институт, местния туристически бизнес и на данни от Общинска администрация Костинброд.

Органи за наблюдение на изпълнението на Програмата за развитие на туризма са Консултативния съвет по туризъм и Общинския съвет.

В процеса на мониторинг, въз основа на нормативните изисквания на Закона за туризма, Консултативния съвет по туризъм осигурява участието на заинтересованите страни, бизнес организации, физически и юридически лица при спазване на принципа за партньорство, публичност и прозрачност при изпълнението на общинската политиката за развитие на туризма.

Съгласно нормативните изисквания на Закона за туризма и в частност чл. 12, чл. 13, ал.1 и чл. 14, ал. 5 и ал. 6 кметът на общината има следните задължения:

- 1) разработва програмата и отчета за нейното изпълнение и след одобрението им от консултативния съвет ги внася за приемане от Общинския съвет;
- 2) създава и ръководи Консултативния съвет по въпросите на туризма;
- 3) създава Общинска експертна комисия по категоризация на туристически обекти (ОЕККТО), чиято основна задача е да определи категорията на местата за настаняване съгласно разпоредбите на чл. 128, т. 1, 2 и 3 от Закона за туризма;
- 4) определя категорията на туристически обекти по предложение на ОЕККТО в предвидените в този закон случаи;
- 5) създава и поддържа общински регистър на категоризираните по т.4 туристически обекти на територията на общината - част от Националния туристически регистър;
- 6) предлага на Общинския съвет да определи размера на туристическия данък след писмено становище на консултативния съвет;
- 7) ежемесечно изпраща информацията от регистъра по т. 5 на електронен носител или по електронен път на министъра на туризма;
- 8) събира статистическа информация и създава и поддържа информационна база данни за туризма на територията на общината съгласно Наредбата за организацията на Единната система за туристическа информация по

предложение на министъра на туризма и председателя на Националния статистически институт;

9) разработва и изпълнява програми и проекти в областта на туризма, финансирани от Европейския съюз и от международни организации;

10) сътрудничи и подпомага инициативи на държавните органи, организацията за управление на туристическия район и на туристическите сдружения за развитие на туризма на територията на общината в изпълнение на националната политика в областта на туризма;

11) изготвя годишен отчет за разходването на събрания на територията на общината туристически данък и го публикува на интернет страницата на съответната община;

12) осъществява контролни функции в предвидените в този закон случаи;

13) при наличие на изградени и функциониращи места за настаняване на територията на общината, кметът създава Консултативен съвет по въпросите на туризма;

14) Кметът на общината със заповед определя броя и поименния състав на членовете на Консултативния съвет по въпросите на туризма при спазване на изискването в състава на тази комисия да участват с равен брой представители на местната администрация и на национални, регионални или общински музеи, от една страна, и на туристическите сдружения, вписани в Националния туристически регистър, и други физически и юридически лица, които имат отношение към развитието на туризма, от друга страна;

15) утвърждава със заповед Правилник за организацията и дейността на Консултативния съвет по въпросите на туризма;

16) Кметът на общината със заповед определя числеността и поименния състав на Общинска експертна комисия по категоризация на туристически обект (ОЕККТО) по предложение на съответните ръководители на сдруженията;

17) утвърждава със заповед Правилник за организацията и дейността на ОЕККТО.

Съгласно разпоредбите на чл. 13, ал.6 от Закона за туризма Консултативният съвет по въпросите на туризма има следните задължения:

- обсъжда и одобрява Програмата за развитие на туризма и отчета за нейното изпълнение;
- прави предложения до кмета на общината и дава становища по въпроси, свързани с развитието на туризма на територията на общината, включително за размера на туристическия данък и неговото разходване и за членството на общината в съответната организация за управление на туристическия район.

Реализирането на Програмата за развитие на туризма в община Костинборд 2020-2024г. е свързано с организирането на цялостния процес по изпълнение на дейностите, наблюдение, контрол и актуализация. Отчитат се трудностите, постигнатите резултати и очакваните резултати, извършват се изменения при промени на съществуващите насоки за развитие в посока към адаптиране на новите обстоятелства и промени във вътрешната и външна инвестиционна среда.

Главните рискове за постигането на стратегическите цели са свързани с комплекс от фактори, които до голяма степен са трудно предвидими в бъдещето. Реализацията на настоящата програма трябва да бъде съпътствана от действия по наблюдение, контрол и актуализация към новите обстоятелства и променящите се пазарни условия в туристическия сектор.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Община Костинброд има потенциал и капацитет да се развие като привлекателна дестинация за туризъм през всички сезони на годината. Настоящата Програма ще допринесе за устойчиво, интегрирано туристическо развитие на общината, привличане на инвеститори в сектора, подобряване и разширяване на базовата инфраструктура, повишаване качеството на туристическото предлагане. Заложените цели ще се постигнат, чрез използване на наличните ресурси за устойчиво развитие на специализираните видове туризъм, за които има потенциал Община Костинброд.

Устойчивото развитие на туризма изисква целенасочени и постоянни усилия от страна на местните власти, в партньорство с останалите заинтересовани страни за позиционирането на съответната община като уникална и конкурентоспособна туристическа дестинация. Акцентирането върху местните традиции и природни дадености, както и различен тип събития, е ключово за устойчивото развитие на туризма. За целта е необходимо да се извършват задълбочени научно-изследователски проучвания, постоянни наблюдения и периодична актуализация, в съответствие с динамично променящите се реалности.

Успешното устойчиво туристическо развитие е свързано с оценка на туристическите ресурси и провеждане на системни маркетингови проучвания; изграждане на тематични маршрути и специализирана туристическа инфраструктура; въвеждане на единни стандарти за обслужване на туристите; категоризация и доброволна сертификация на туристическите обекти, въвеждане на регионална запазена марка; диверсификация на туристическия продукт, чрез предлагане на допълнителни услуги, използване на възможности за общ регионален туристически продукт със съседните общини; създаване на публично-частни партньорства и сътрудничество между заинтересованите страни. От съществено значение е развитието на продуктовата политика във връзка с възможностите за предлагане на специализирани видове туризъм, съобразно характерните особености и туристическия потенциал на гр. Костинброд района.

Прогнозата е, че община Костинброд ще поеме по пътя на своето динамично и устойчиво туристическо развитие като използва всички възможности, но за това ще е необходимо да се осигури поэтапното и стриктно изпълнение на набелязаните цели, приоритети и дейности в настоящата Програма за развитие на туризма 2020-2024 г.

Програмата за развитие на туризма в община Костинброд за периода 2020-2024 г. е стратегически документ от отворен тип и подлежи на продуктова и тематична актуализация и допълнения в бъдещия планов период.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2. СПИСЪК НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ В РАЙОНА НА ОБЩИНА КОСТИНБРОД СПОРЕД ХОРОЛОГИЧНИЯ АТЛАС НА БЪЛГАРИЯ

- Бъзак (Нисък бъз, Тревист бъз) – *Sambucus ebulus* L. (Сем. Бъзови – *Caprifoliaceae*)
- Бял равнец (Хилядолистен равнец) – *Achillea millefolium* gr. Сем. Сложноцветни - *Asteraceae*)
- Горицвет - *Adonis vernalis* L. (Сем. Лютикови - *Ranunculaceae*)
- Горски слез - *Malva sylvestris* L. (Сем. Слезови - *Malvaceae*)
- Еньовче същинско - *Galium verum* L. (Сем. Брошови - *Rubiaceae*)
- Жълт кантарион лечебен,
- Лечебна звъника - *Hypericum perforatum* L. (Сем. Звъникови – *Hypericaceae*)
- Зърнастец елшовиден - *Frangula alnus* Mill. (Сем. Зърникови - *Rhamnaceae*)
- Иглика лечебна - *Primula veris* L. (Сем. Игликови - *Primulaceae*)
- Коприва обикновена – *Urtica dioica* L. (Сем. Копривови - *Urticaceae*)
- Кукуряк миризлив - *Helleborus odorus* W. et K. (Сем. Лютикови - *Ranunculaceae*)
- Лудо биле, Старо биле - *Atropa bella-donna* L. (Сем. Картофови - *Solanaceae*)
- Малина - *Rubus idaeus* L. (Сем. Розоцветни – *Rosaceae*)
- Маточина - *Melissa officinalis* L. (Сем. Устноцветни – *Lamiaceae*)
- Мащерка българска - *Thymus longidentatus* (Deg. et Urum.) Ronn. (Сем. Устноцветни – *Lamiaceae*)
- Мечи лук (Левурда, Див чесън) - *Allium ursinum* L. (Сем. Кремови - *Liliaceae*)
- Мразовец, Кърпикожух, Есенен минзухар – *Colchicum autumnale* L. (Сем. Кремови - *Liliaceae*)
- Мъждрян - *Fraginus ornus* L. (Сем. Ясенови – *Oleaceae*)
- Обикновен дрян - *Cornus mas* L. (Сем. Дрянови – *Cornaceae*)
- Обикновен здравец - *Geranium macrorrhizum* L. (Сем. Здравецови - *Geraniaceae*)
- Обикновен риган - *Origanum vulgare* L. (Сем. Устноцветни – *Lamiaceae*)
- Обикновена леска - *Corylus avellana* L. (Сем. Брезови – *Betulaceae*)
- Обикновена мента (джоджен) - *Mentha spicata complex* Ehrh. (L.) Huds. (Сем. Устноцветни – *Lamiaceae*)
- Обикновена шипка - *Rosa canina* L.s.l. (Сем. Розоцветни – *Rosaceae*)
- Планинска чубрица - *Satureja montana*
- Синя жлъчка грапавоплодна - *Cichorium intybus* L. (Сем. Сложноцветни – *Asteraceae*)
- Смрадлика - *Cotinus coggygria* Scop. (Сем. Смрадликови – *Anacardiaceae*)
- Червен (обикновен) глог - *Crataegus monogyna* Jacq. Сем. Розоцветни – *Rosaceae*
- Червен кантарион обикновен - *Centaureum erythraea* Rafn. (Сем. Тинтявови - *Gentianaceae*)
- Черен бъз - *Sambucus nigra* L. (Сем. Бъзови – *Caprifoliaceae*)

Източник: Община Костинброд, Програма за опазване на околната среда 2016-2020г.

**ПРИЛОЖЕНИЕ 3: ВИДОВЕ И МЕСТООБИТАНИЯ СЪС СПЕЦИАЛЕН
ПРИРОДОЗАЩИТЕН СТАТУТ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА
КОСТИНБРОД**

РАСТЕНИЯ

Видове, включени в Прил. 2 на ЗБР:

- *Bromus moesiacus*

Видове, включени в Прил. 2а на ЗБР:

- *Carex buxbaumii*
- *Carex disticha*
- *Carex punctata*
- *Lathyrus palustris*
- *Poa palustris*

Видове, включени в Прил. 3 на ЗБР:

- *Anemone sylvestris*
- *Astragalus wilmottianus*
- *Dactylorhiza incarnate*
- *Delphinium fissum*
- *Eryngium palmatum*
- *Galanthus elwesii*
- *Goniolimon tataricum*
- *Himantoglossum caprinum*
- *Orchis papilionacea*
- *Paeonia tenuifolia*
- *Pedicularis palustris*
- *Potamogeton trichoides*
- *Salix rosmarinifolia*,
- *Trinia glauca*
- *Verbascum eriophorum*
- *Viola pumila*

Български ендемити:

- *Bromus moesiacus*

Балкански ендемити:

- *Achillea clypeolata*
- *Armeria rumelica*
- *Astragalus wilmottianus*
- *Asyneuma anthericoides*
- *Vupleurum apiculatum*
- *Campanula sparsa*
- *Centaurea chrysolepis*
- *Cerastium petricola*
- *Chamaecytisus calcareous*

- *Chamaecytisus jankaе*
- *Dianthus cruentus*
- *Dianthus moesiacus*
- *Eryngium palmatum*
- *Festuca stojanovii*
- *Hypericum rumeliacum*
- *Knautia macedonica*
- *Minuartia bosniaca*
- *Nonea atra*
- *Pastinaca hirsuta*
- *Peucedanum aegopodioides*
- *Peucedanum oligophyllum*
- *Saponaria stranjensis*
- *Scabiosa triniifolia*,
- *Senecio macedonicus*
- *Sesleria atifolia*
- *Tragopogon balcanicum*,
- *Tragopogon pterodes*
- *Trifolium dalmaticum*
- *Verbascum eriophorum*

ЖИВОТНИ

Видове, включени в Прил. 2 на ЗБР:

- *Accipiter brevipes*
- *Aegolius funereus*
- *Alcedo atthis*
- *Anthus campestris*
- *Aquila chrysaetos*
- *Aquila pomarina*
- *Ardea purpurea*
- *Ardeola ralloides*
- *Asio flammeus*
- *Aythya nyroca*
- *Bombina variegata*
- *Botaurus stellaris*
- *Burhinus oedicephalus*
- *Buteo rufinus*
- *Calandrella brachydactyla*
- *Canis lupus*
- *Caprimulgus europaeus*
- *Chlidonias hybridus*
- *Chlidonias niger*

- *Ciconia ciconia*
- *Ciconia nigra*,
- *Circus aeruginosus*
- *Circus cyaneus*
- *Circus macrourus*
- *Circus pygargus*
- *Coracias garrulus*
- *Crex crex*
- *Cygnus cygnus*
- *Dendrocopos medius*
- *Dendrocopos syriacus*
- *Egretta alba*
- *Egretta garzetta*
- *Emberiza hortulana*
- *Emys orbicularis*
- *Eriogaster catax*
- *Falco cherrug*
- *Falco columbarius*
- *Falco peregrines*
- *Falco subbuteo*
- *Falco tinnunculus*
- *Falco vespertinus*
- *Ficedula albicollis*
- *Ficedula parva*
- *Grus grus*
- *Hieraaetus pennatus*
- *Himantopus himantopus*
- *Ixobryhus minutus*
- *Lanius collurio*
- *Lanius minor*
- *Larus minutus*
- *Lullula arborea*
- *Lutra lutra*
- *Lycaena dispar*
- *Melanocorypha calandra*
- *Milvus migrans*
- *Miniopterus schreibersii*
- *Myotis blythii*
- *Myotis capaccinii*
- *Myotis emarginatus*
- *Myotis myotis*
- *Neophron percnopterus*
- *Nycticorax nycticorax*
- *Pandion haliaetus*
- *Pernisapivorus*
- *Philomachus pugnax*
- *Picus canus*

- *Plegadis falcinellus*
- *Pluvialis apricaria*
- *Polyommatus eroides*
- *Porzana parva*
- *Porzana porzana*
- *Rhinolophus blasii*
- *Rhinolophus ferrumequinum*
- *Rhinolophus hipposideros*
- *Spermophilus citellus*
- *Sterna hirundo*
- *Sylvia nisoria*
- *Tringa glareola*
- *Triturus karelinii*
- *Vormela peregusna*

Видове, включени в Прил. 2а на ЗБР:

- *Anser albifrons*
- *Merops apiaster*

Видове, включени в Прил. 3 на ЗБР:

- *Ablepharus kitaibelii*
- *Accipiter gentilis*
- *Accipiter nisus*
- *Acrocephalus arundinaceus*,
- *Acrocephalus palustris*,
- *Acrocephalus scirpaceus*,
- *Aegithalos caudatus*
- *Alauda arvensis*
- *Alcedo atthis*
- *Anguis fragilis*
- *Anthus trivialis*
- *Apus apus*
- *Asio otus*
- *Athene noctua*
- *Aythya nyroca*
- *Bombina variegata*
- *Bufo bufo*
- *Bufo viridis*
- *Buteo buteo*,
- *Buteo rufinus*
- *Calandrella brachydactyla*
- *Caprimulgus europaeus*
- *Carduelis carduelis*
- *Carduelis chloris*
- *Charadrius dubius*
- *Ciconia ciconia*
- *Cinclus cinclus*

- *Circus aeruginosus*
- *Coccothraustes coccothraustes*
- *Coronella austriaca*
- *Corvus corax*
- *Crex crex*
- *Delichon urbica*
- *Dendrocopos major*
- *Dendrocopos medius*
- *Dendrocopos minor*,
- *Dendrocopos syriacus*
- *Elaphe longissima*
- *Emberiza cirulus*
- *Emberiza citrinella*
- *Emberiza hortulana*
- *Emberiza melanocephala*
- *Emberiza schoeniclu*
- *Eptesicus serotinus*
- *Erithacus rubecula*
- *Falco vespertinus*
- *Fringilla coelebs*
- *Galerida cristata*
- *Gallinula chloropus*
- *Hieraaetus pennatus*
- *Hirundo daurica*
- *Hirundo rustica*
- *Hyla arborea*
- *Hypsugo savii*
- *Jynx torquilla*
- *Lacerta viridis*
- *Lanius collurio*
- *Lanius minor*
- *Lanius senator*
- *Lullula arborea*
- *Luscinia megarhynchos*
- *Miniopterus schreibersii*
- *Monticola saxatilis*
- *Motacilla alba*
- *Motacilla cinerea*
- *Motacilla flava feldegg*
- *Myotis blythii*
- *Myotis capaccinii*
- *Myotis emarginatus*
- *Myotis myotis*
- *Natrix natrix*
- *Natrix tessellate*
- *Nyctalus leisleri*
- *Nyctalus noctula*
- *Oenanthe oenanthe*
- *Oriolus oriolus*
- *Otus scops*
- *Parnassius Mnemosyne*
- *Parus ater*
- *Parus lugubris*
- *Parus major*
- *Parus palustris*
- *Passer hispaniolensis*
- *Passer montanus*
- *Perisomena caecigena*
- *Phoenicurus ochruros*
- *Phylloscopus collybita*
- *Picus canus*
- *Picus viridis*
- *Pipistrellus nathusii*
- *Pipistrellus pipistrellus*
- *Plecotus austriacus*
- *Podarcis muralis*
- *Podiceps cristatus*
- *Porzana parva*
- *Porzana porzana*
- *Ptyonoprogne rupestris*
- *Remiz pendulinus*
- *Rhinolophus blasii*
- *Rhinolophus ferrumequinum*
- *Rhinolophus hipposideros*
- *Salamandra salamandra*
- *Saxicola rubetra*
- *Saxicola torquata*
- *Serinus serinus*
- *Sitta europea*
- *Strix aluco*
- *Sylvia atricapilla*
- *Sylvia borin*
- *Sylvia communis*
- *Sylvia curruca*
- *Sylvia nisoria*
- *Tachybaptus ruficollis*
- *Triturus karelinii*
- *Triturus vulgaris*
- *Troglodytes troglodytes*
- *Turdus merula*
- *Turdus philomelos*
- *Turdus viscivorus*
- *Tyto alba*
- *Upupa epops*

- *Vanellus vanellus*
- *Vespertilio murinus*
- *Vipera ammodytes*
- *Zerynthia polyxena*

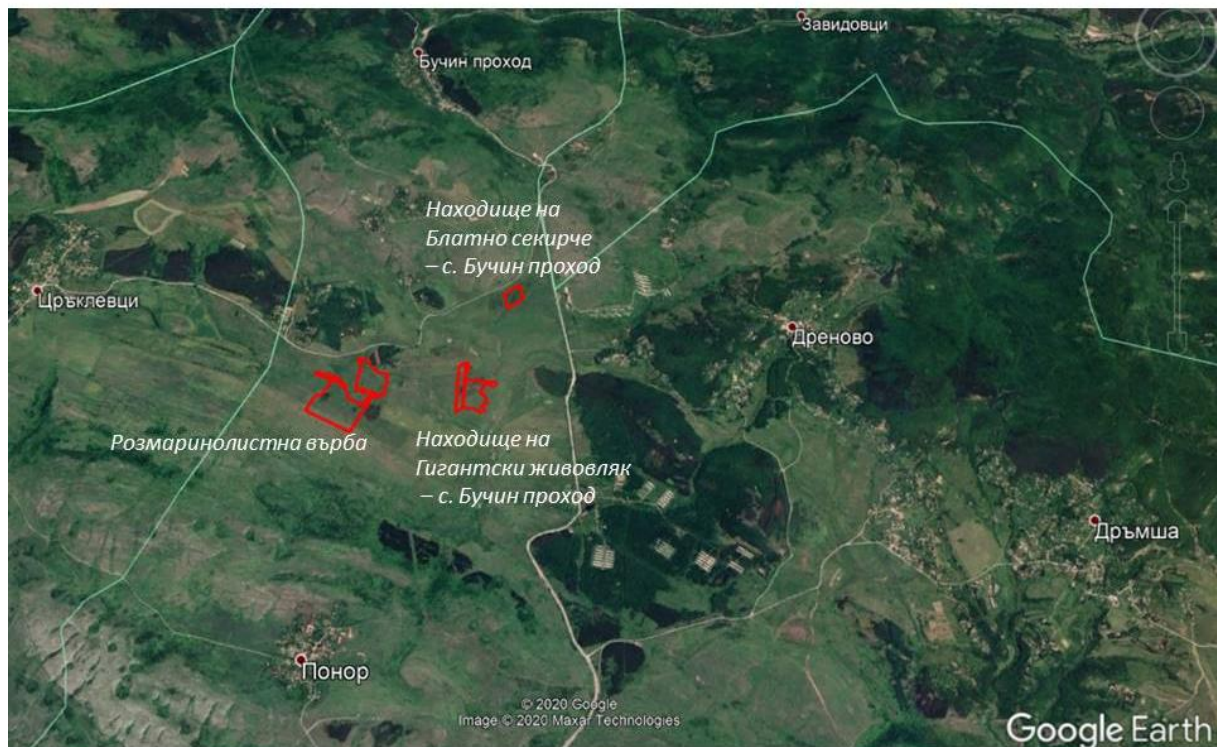
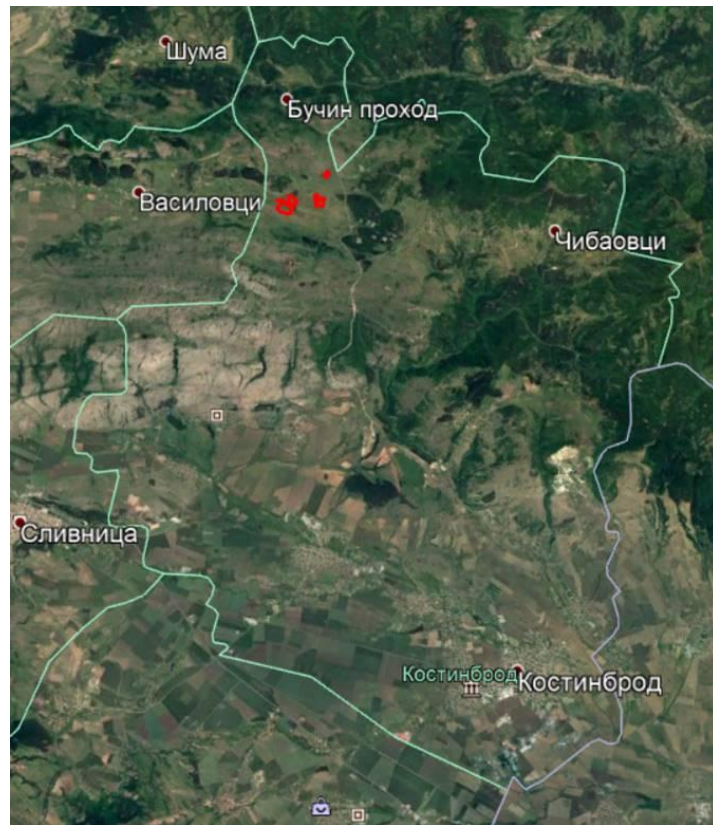
МЕСТООБИТАНИЯ

Местообитания, включени в Прил. 1 на ЗБР

- 3150 Естествени еутрофни езера
- 3260 Равнинни или планински реки с растителност *Ranunculion fluitans* и *Callitricho-Batrachion*
- 40АО Субконтинентални перипанонски храстови съобщества
- 6110 Отворени калцифилни или базифилни тревни съобщества от *Alyso-Sedion albi*
- 6210 Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (*Festuco-Brometalia*)
- 6510 Низинни сенокосни ливади
- 7230 Алкални блата
- 8210 Хазмофитна растителност по варовикови скални склонове
- 8310 Неблагоустроени пещери
- 9170 Дъбово-габърови гори (*Galio-Carpinetum*)
- 91МО Панонско-Балкански гори от цер и горун
- 92АО Крайречни галерии от върби и тополи

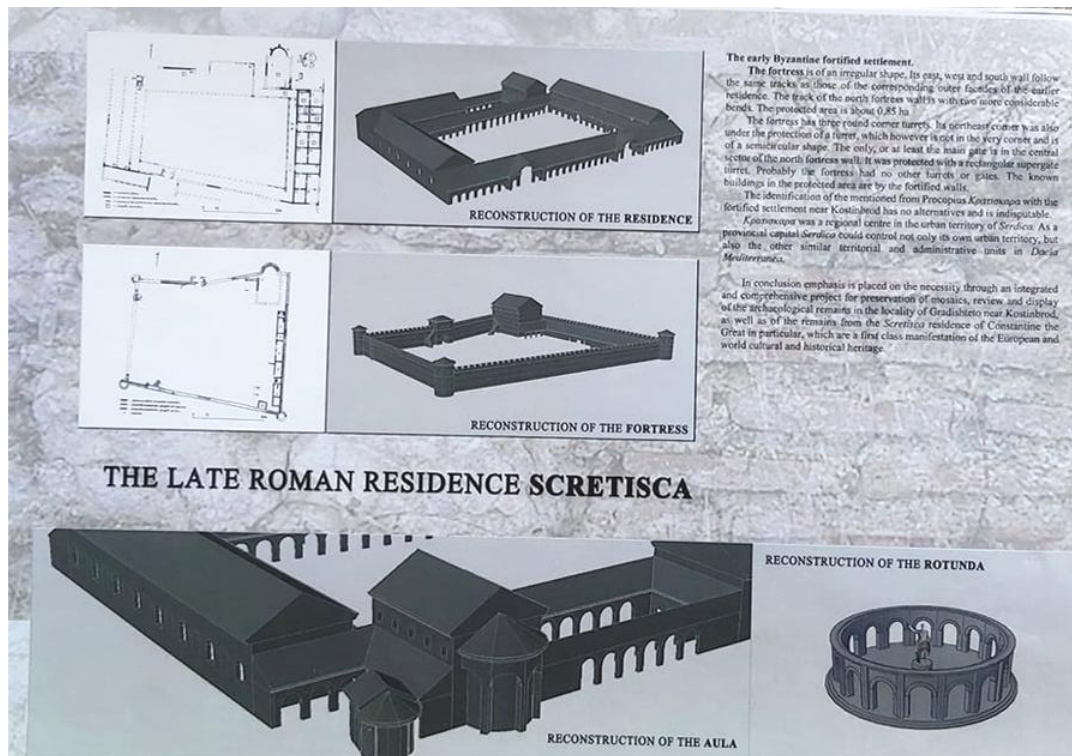
Източник: Община Костинброд, Програма за опазване на околната среда 2016-2020г.

ПРИЛОЖЕНИЕ 4: ЗАЩИТЕНИ МЕСТНОСТИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА КОСТИНБРОД

Източник: обозначение на защитените местности на картата от Росен Василев и Десилава Алексова, март 2020 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5: АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТ „СКРЕТИСКА”

Чертежи на археологически обект „Скретиска”

Източник: Проект „Реставрация и консервация на археологически обект „Скретиска”, 2011 г.

THE LATE ROMAN RESIDENCE SCRETISCA

NORTH SILHOUETTE

MASTER PLAN OF THE RESIDENCE

ARCHAEOLOGICAL REMAINS

*Макети на археологически обект „Скретиска”
Източник: Проект „Реставрация и консервация на археологически обект
„Скретиска”, 2011 г.*

**ПРИЛОЖЕНИЕ 6: ПО-ЗНАЧИМИ СЪБИТИЯ ОТ КУЛТУРНИЯ КАЛЕНДАР НА
ОБЩИНА КОСТИНБРОД ЗА 2020 Г.**

Източник: Община Костинброд, Културен календар 2020 г.

ДАТА	МЯСТО	КУЛТУРНА ПРОЯВА
06.01	Костинброд, Петърч	Йордановден
21.01	Костинброд, Петърч, Драговищица, Градец, Чибаовци, Опицвет, Голяновци	Бабинден – традиционно се чества в Костинброд и селата
01.02	Костинброд, Опицвет, Драговищица	Трифон Зарезан, базар „Вино и любов“ и „Всичко е любов“ вечер на съвременната любовна поезия в гр. Костинброд
14.02	Драговищица	Трифон Зарезан. Честване на празника
18.02	Костинброд, Драговищица, Шияковски манастир, Опицвет	Честване на годишнина и възпоменание от обесването на Апостола. Изработване на табло
м.Февруа ри	Чибаовци	Сирни заговезни
01.03	Костинборд, Драговищица, Безден, Опицвет, Безден	Ден на самодееца Концерт на самодейните състави Посрещане на Баба Марта
03.03	Костинброд, Драговищица, Опицвет, Петърч	Национален празник на България и Урок по родолюбие в с. Драговищица
07.03	Костинброд	Тодорвден
08.03	Костинброд	Сътворено от женските ръце –изложба-базар
21.03	Костинброд	„Пролет добре дошла“- пролетен детски карнавал Вечер на поезията – среща с местни поети по повод Световния ден на поезията
01.04	Костинброд	Парад на хумора и шегата
02.04	Драговищица	Международен ден на детската книга
09.04	Опицвет	Велики четвъртък- празнично украсяване на яйца
11.04	Костинброд, Драговищица, Голяновци, Безден	Лазаровден 61

м.Април	Костинброд	Международен фолклорен фестивал „Шопски наниз“
19.04	Опицвет	Томина неделя, събор на селото
06.05	Градец Петърч	Гергьовден, празник на с.Градец Празник на селото -Гергьовден
09.05	Костинброд	Европа в детските очи – конкурс за детска рисунка
09.05	Драговищица	Празнична програма, празник на черквата
11.05	Чибаовци	Празник на черквата, курбан
11.05	Костинброд	Ден на Св. Св. Кирил и Методий
13-14.05	Костинброд	„Първа сцена“ - ученически театрален фестивал по творби на Иван Вазов
24.05	Драговищица	24-ти Май Посещение в Софийска опера и балет – детско представление
24.05	Чибаовци	Официален празник на с.Чибаовци
24.05	Костинброд, Опицвет	Ден на Българската писменост и култура Викторина и концерт
01.06	Костинборд, Опицвет, Голяновци, Петърч, Безден, Градец, Чибаовци,	Ден на детето
м.Юни	с.Драговищица	Заклучителен концерт на школите по изкуства
02.06	Костинброд	Ден на Ботев и загиналите за свобода – витрина
02.06	Костинброд Бучин проход	Ден на Ботев и загиналите за свобода – витрина Ден на Ботев – официално честване
м.Юни	Градец	Фолклорен фестивал „Хайдушки ручей“
м.Юни	Костинброд	Луда Надпревара
25.06	Костинброд	Еньовден
25.06	Костинброд	Литературно утро “170 години Иван Вазов“

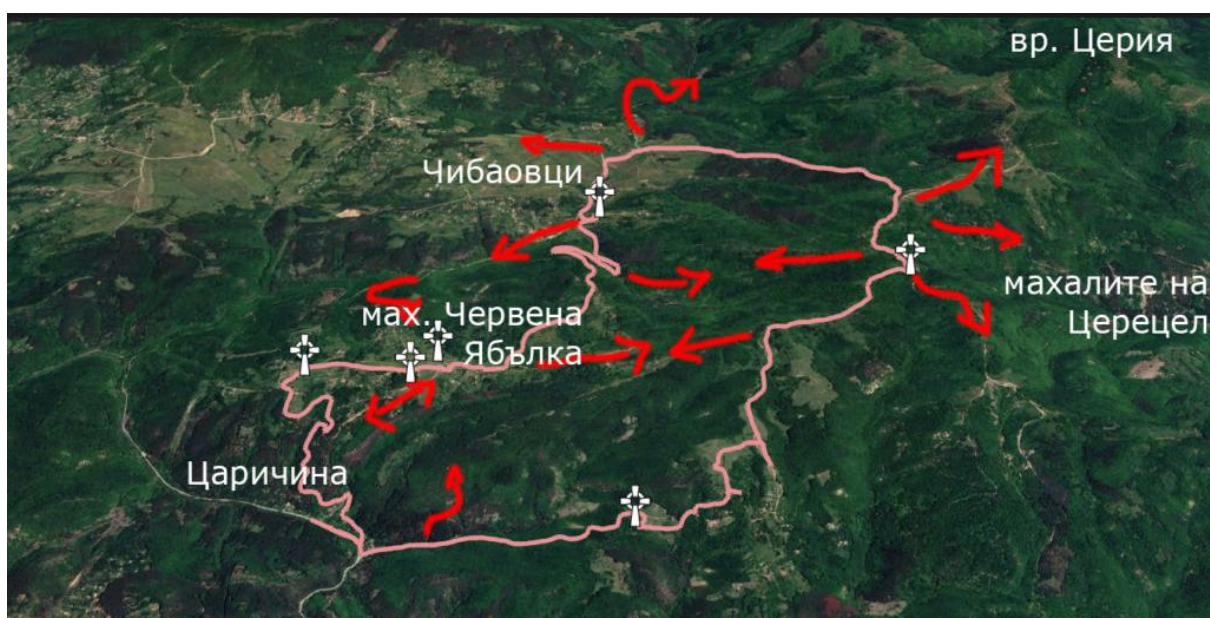
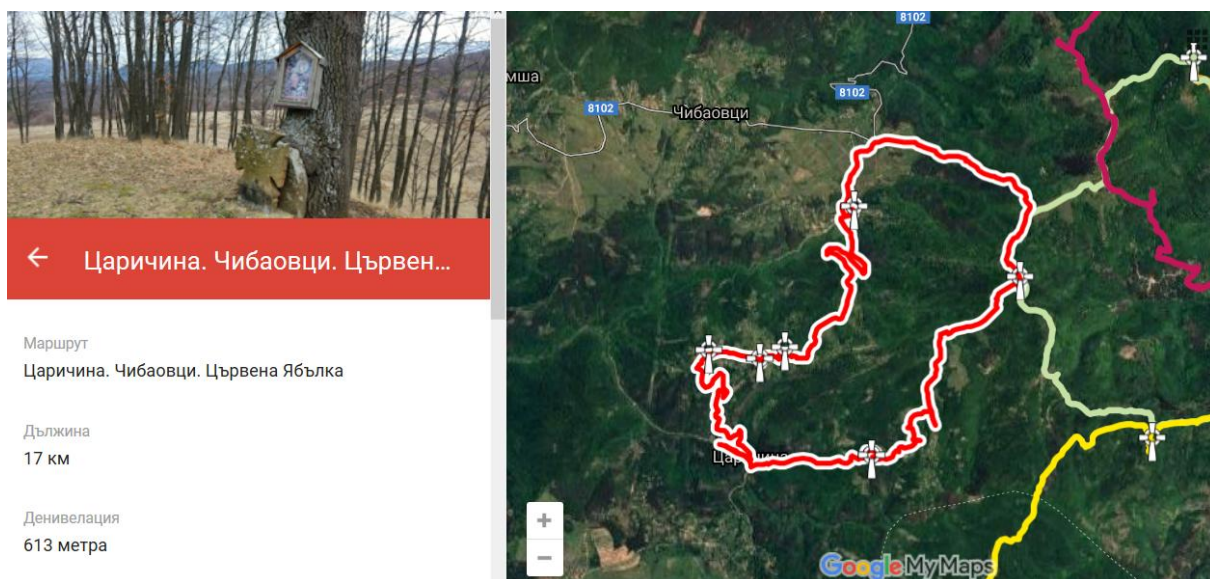

м.Юни	Костинброд	„Ателие- изобразителни изкуства“
м.Юни	Костинброд	Фестивал на бойните изкуства „Кацу джinken“
18.07	Костинброд	„Велик и безсмъртен“ – 183 години от раждането на Васил Левски
07.07	Опицвет	Курбан на православен храм „Св.Неделя“
20.07	Голяновци	Празник на храма „Св.Илия“ и курбан на селото
02.08	Безден	Събор на с. Безден
17.09	Костинброд	Празник на град Костинброд
06.09	Костинброд, Драговищица	Съединението на България
14.09	Голяновци	Събор на с.Голяновци
22.09	Опицвет, Безден	112 години Независима България –празнично отбелязване на пл. „Независимост“
22.09	гр.Костинброд и с.Опицвет	Фестивал на класическата автомобилна техника Костинброд 2020г.
22.09	Драговищица	Ден на независимостта на България- излет сред природата
27.09	Петърч	Фоклорен фестивал „За пояс“
м.Септември	Чибаовци	Конни надбягвания
м.Октомври	Петърч	Празник на зелето
01.11	Костинброд, Драговищица, Петърч, Градец	Ден на Народните будители
13.11	Опицвет	Курбан на „Св.Йоан Златоуст“
14.12	Костинброд	Конкурс –Парад на детската забавна песен
м.Декември	с.Голяновци	Коледно тържество
м.Декември	Всички населени места	Коледни и новогодишни тържества

ПРИЛОЖЕНИЕ 7: ПЕШЕХОДЕН И ВЕЛОСИПЕДЕН МАРШРУТ ЦАРИЧИНА – БУСИН ДОЛ – БАЧОВ ВРЪХ - ЧЕРВЕНА ЯБЪЛКА - ЦАРИЧИНА

17 км разходка в планините Мала и Софийска от село Царичина – река Язовски Дол – местност Цветкова Ливада – махала Бусин Дол (Царичина) – махала Брего (Царичина) – местност Найденова Кошара – Бачов Врѳх – махала Еремие – махала Церецелски Ханчета – връх Звънил – местност Говедарника (Чибаовци) – махала Ширината (Чибаовци) – махала Мината (Чибаовци) – махала Марковци (Чибаовци) – местност Мъртвината – махала Цървена Ябълка/Червена Ябълка (Царичина) – село Царичина

Източник: Блогът на Павел Пронин:

http://pavelpronin.com/tsarichina-chibaovtsi-tseretsel/?fbclid=IwAR2Im-sG2U1RKZeUGp8sjoqvJ_XVv84hPhPZ_cPhLU_ajW8jol3Z59EDGSM

